

БРАНИЧ

ПОВРЕМЕНИ ЛИСТ

ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ВЛАСНИК

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

У СРБИЈИ

Уређивачки Одбор:

Б. КАРАЈОВАНОВИЋ, М. МИЛОВАНОВИЋ, В. БОШКОВИЋ и Н. ПРОТИЋ

УРЕДНИК

Добра С. Петковић

АДВОКАТ

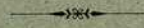
БЕОГРАД

„ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ“ — ШТАМПАРИЈА АСЕ М. СТАНОЈЕВИЋА
ЧИКА-ЉУБИНА УЛИЦА БР. 8.

1906

С А Д Р Ж А Ј

1. Уништај исправа на доносиоца . . . . . *Dr. Мих. С. Полћескић.*
2. Законска ограничења вршења права својине и законске обавезе сопственикове . . . . . *Андра Ђорђевић.*
3. **О** обавези продавца да гарантује за квалитет ствари (објашњење §§ 554—558 грађ. зак.) *Лазар П. Марковић.*
4. **Чен** и потреба његовог законског нормирања у нас *М. М. Станојевић.*
5. **Из суднице:** По чл. 16 зак. о пенс. фонду за удовице и децу умрлих чиновника, удовица има право на пензију ако је њен пуж 10 година редовно улагао у удовички фонд, без обзира на то, што улагање није и непрекидно било. Саопштио . . . . . *М. Марковић.*
 Дела из §§ 105, 106, 107, 109, 112, 113, 127 III став, 261, 262 и 284 казн. зак., за која је надлежан поротни суд по чл. 12 т. 5 зак. о пороти, ако су пресуђена код првостепеног суда не подлеже понова суђењу поротног суда. Саопштио . . . . . *Dr. Д. М. Суботић.*
 Пасивно саучешће у делу убиства. Саопштио . . . . . *Dr. Д. М. Суботић.*
5. **Оцене и прикази:** *Dr. Драгољуб Аранђеловић:* *Неколико речи о мизану, спремии удомљењу, по нашем грађанском законнику, Београд, 1905. Стр. 35 8^о. Цена 0-60 дин. Реферат од . . . . .* *Л. П. Марковића.*
Die Gesinnung des politischen Verbrechers von Dr. Ernst Freder реферат од . . . *Л.*
Die Haager Friedenskonferenz, von Christian Meurer, реферат од . . . . . *Л.*
7. **Белешке.**
8. **Библиографија.**

УНИШТАЈ ИСПРАВА НА ДОНОСИОЦА

С НАРОЧИТИМ ПОГЛЕДОМ НА НАШУ СУДСКУ ПРАКТИКУ.

ПРИМЕНА § 204. ГРАЂ. СУД. ПОСТУПКА.

Колебљивост наше судске пракције у примени § 204 грађ. суд. пост. заслужује озбиљну пажњу не само наших правника, него и целог нашег друштва — ималаца акција, облигација и у опште исправа које гласе на доносиоца.

Систем данашње привреде целог културног света заснован је на имовини која је представљена у покретности. Некадања система имовинско-привредна, која је сву моћ богатства оличавала у непокретности преживела се. На њено место дошла је система капитала који се поглавито и надмоћним делом огледа у покретној имаовини.

Удруженим капиталом, створили су се и непрестано се стварају моћна финансиска подuzeћа за извршивање огромних послова, које појединци никад не би могли остварити. На место удруживања лица за ове велике радове, дошло је удружење капитала.

Учешћем појединаца извесним делом свога капитала створени су и нарочити папири и хартије од вредности — акције, облигације итд., које могу гласити или на име или на доносиоца. Добре особине, које оне у себи имају за организовање и стварање кредита и за брзо извршење њиховог преноса из својине једнога лица у својину другога, дале су им преимућство над осталим кредитним облицима и необзирући се на све опасности, које они собом доносе самим њиховим обликом, и ништа им није сметало да се они одомаће у имовинском саобраћају. И наш закон о акционарским дру-

штвима од 1896 г. чл. 28 и 29 одомаћио их је код нас. Опасности су поглавито у томе, што имаоци ових хартија немају довољно гарантија да очувају право својине.

Кад ове хартије од вредности гласе на доносиоца, њихов случајан губитак или крађа итд. могу лако невољно да лише власника његове државине, а тиме се за власника ствара незгодан положај. Настаје питање под којим погодбама овако невољно лишен државине може да наплати од друштва интересе и дивиденду, да наплати свој капитал, ако је за исплату, и да тражи да му се у место изгубљених или украдених папира издају нови — односно дупликати? — Зар се он не налази под могућношћу да ти папири пређу у руке савесног држаоца, против кога би било неуспешно подизати тужбу због својине и повраћаја (§§ 220 и 203 грађ. зак.)? — какве би мере могао он употребити у случају ако би се решио да тражи повраћај својих хартија од вредности? —

Само су два решења могућа у даном случају. Ако не би било у законодавству посебних одредаба о овој материји, онда лежи у дужности суда (§§ 10 и 28 грађ. зак.) да правног власника штити по општим начелима изложеним у грађанском законнику; или ће невољно лишени власник државине својих папира користити се одредбама које постоје у нашем законнику (§ 204 грађ. суд. пост.). Трећег случаја не може апсолутно бити, јер се он искључује самим нашим позитивним законодавством (§ 2 грађ. суд. пост. и § 10 грађ. зак.).

На жалост ми имамо да констатујемо да овоме трећем случају нагиње наша судска практика и има тежњу да се одомаћи тј. да судови просто одбивају молиоца, који тражи уништај изгубљених или украдених му хартија од вредности које би гласиле на доносиоца, заснивајући своје разлоге на § 866 грађ. зак. по коме се пропису за сопственика сматра онај, у чијим се рукама ови папири нађу. [Решење Касационог Суда од 17 септембра 1892 г. Бр. 5168].¹

Ми смо за овај трећи случај истакли начело апсолутности, тј. да је он апсолутно немогућан са гледишта правне теорије и нашег позитивног законодавства. Против овако неправичног схватања наше судске практике у овоме питању и потпуно арбитражног решавања овога питања од стране

¹ в. Нова Збирка Начелних одлука одељења и Општих Седница Касационог Суда од г. Ст. Максимовића, књ. II Пожаревац.

нашег судства, ваља истаћи све разлоге поткрепљене и подупрте и правном теоријом и нашим позитивним законодавством; ваља истаћи све моменте који су од пресудног значаја за решење његово, и видно представити са колико је мало пажње решавано ово крупно и деликатно питање, које веома јако засеца у имовно правне односе појединаца, и са колико су лакости судови отказивали појединцима заштиту њиховог права својине на ове хартије.

Нама ће у толико посао бити лакши, што је г. А. Ђорђевић у својој књизи „Теорија грађанског судског поступка“ чл. 567¹ говорио о овоме предмету са потпуном правном аргументацијом с погледом на упоредна законодавства код других културних народа и са прецизном јасношћу нашег позитивног права тврдећи: „да одредба § 204 грађ. суд. пост. има да важи док се замена у нашем законодавству не учини у погледу боље процедуре о амортизацији папира на доносиоца“. Но ја се овде нећу дотицати оних разлога које је г. Ђорђевић изнео, за то молим читаоца да се сам потруди да нађе у поменутој књизи ову партију и прочита је. Сам обим написаног учебника, није г. Ђорђевићу допустио да свестрано претресе ово питање, што је са свим разумљиво. Она питања пак која је г. Ђорђевић морао овлаш додирнути, немогући се упуштати у детаље, и она, која није ни могао додиривати због самог у напред себи постављеног задатка, ми ћемо се потрудити да их овде изнесемо, еда би наше правосуђе ударило правилнијим правцем, који би одговарао боље и правној теорији и духу нашег законодавства.

За један моменат ми ћемо да претпоставимо да у нашем позитивном законодавству немамо никаквих одредаба за уништај хартија од вредности које би гласиле на доносиоца; или, што је још боље, да примимо поставку наших судова да се пропис § 204 грађ. суд. пост. не може односити на ове папире. Овде нам се одмах истиче питање под којим погодбама и под којим условима прави власник изгубљених или украдених ових вредности, може да заштити своје право својине? —

За свакога мора бити разумљиво и јасно да суд не може одказати своју помоћ једном власнику права својине. И не

¹ Теорија грађанског судског поступка од А. Ђорђевића 1891, Београд стр. 329—330.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

само да му не може одказати своју заштиту, већ му се императивно наређује да је мора дати (§ 2 грађ. суд. пост. и 10 грађ. зак.).

Већ са ове начелне поставке у овоме питању поменута одлука судска заслужује сваку критику.

Пошто смо горњу претпоставку учинили ми имамо да се запитамо, шта су у правном значењу речи хартије од вредности на доносиоца? — Одговор на ово питање може бити само један: да су хартије од вредности на доносиоца покретне телесне ствари (§ 184 грађ. зак.). Прибављање у државину и својину покретних телесних ствари опредељено је у закону грађанском. За свако закопо прибављање ствари изискује се пуноважан основ и законни начин (§ 226 грађ. зак.). Несавесног држаоца закон не штити, нити му ма каква права признаје, а против савесног држаоца може се подићи тужба, кад власник своју ствар изгуби или му је украду, и има право на повраћај. Право на тужбу застарева за три године (§ 328 грађ. зак.).

Кад смо определили правну природу хартија од вредности на доносиоца, и кад смо утврдили, да оне не могу бити ништа друго но покретне телесне ствари, онда као последица тога истиче то: да се све одредбе грађанског законика имају применити и на хартије од вредности на доносиоца, као на телесне покретне ствари. За прибављање њихово тражи се титулус и модус. Сама државина није правни основ ни законни начин за прибављање њихово. Из овога јасно истиче, да се одредба § 866 грађ. зак. не може и апсолутно не сме узети у ономе значењу, које му горње решење придаје. Касациони Суд са свим је погрешно учинио примену овога законског прописа. У томе параграфу изрично се вели ово: „Обвезе писмене на дуг, ако на показатеља гласе, *како су предане*, већ су уступљене...”

Смисао је овде јасно изражен, нарочито кад се овај пропис доведе у везу са § 285 где се опредељује, да само господар ствари може путем предаје на законни начин пренети на другог неку ствар, несавестан држалац и онај који би знао или могао знати да од несавесног држаоца узима неку ствар, не може је правилним начином прибавити.

Далеко би нас овде одвела анализа законских одредаба о прибављању права на ствари путем предаје. То је питање у сваком правном уџбенику разрађено, а то су и елементарни

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

појмови права. За нас је овде довољно, да значај речи из § 866 грађ. зак. има тај да предаја мора имати све услове из §§ 226, 285 итд. грађ. зак. Хартије од вредности на доносиоца кад су изгубљене или украдене, онај, који их је нашао или украо, не може их простом предајом пренети у својину. Власник има неоспорно право да их путем тужбе тражи да му се врате. Ако је нови власник до тих папира дошао путем куповине на берзи или од банкара, мењача или лица, које тим вредностима тргује, онда би власник у том случају био дужан накнадити новом власнику цену дану за те вредности. Против несавесног држаоца тужба не застаравља за 24 године (§ 926 грађ. зак.). Суд има неограничено право да суди о савесности или несавесности имаоца по општим законским прописима.

Овако би имао бити расправљен спор између старог и новог власника.

Сад да видимо под истим погодбама горе истакнуте претпоставке, како би односи стојали између власника и друштва, које је те вредности издало. Друштву се не може признати, да власник који нема у рукама исправу — акцију, облигацију итд. која му је, било украдена било да је изгубио, нема и права на наплату интереса, дивиденде или капитала, који је за исплату, или права на издавање нових исправа односно дупликата. Наводи друштва за њихову одбрану, да им се може увек јавити нови савестан држалац и да могу бити изложена да два пута плате: да они дугују само исправи тј. ма коме лицу које би се јавило као доносилац да се тим правом послужи јесу и сувише претерана и неоснована. Кад би им се ово признало и допустило као тачно, губитак исправе на доносиоца била би заиста добит за друштво. Навод да она дугују само исправи значи не признати идеју, да исправа на доносиоца није право, већ да је она само доказ.

Несумњиво је да друштва не смеју бити изложена да два пута плате, али се мора допустити и акционарима да врше своја права која имају над друштвом; да имају употребу права да све мере предузму, и кад друштво не губи или нема никакав губитак, онда се оно не може ни жалити.

Судови могу решити све тешкоће које се тичу наплате интереса и дивиденде. Власник који би невољно био лишен државине какве исправе имао би да извести друштво да не

чини исплате, но пошто он на суду утврди своје право, друштво има да депонује суме за исплату, а власник да после три године наплати их. Друштво у томе случају нема чега да се боји од трећих лица, савесних држалаца, јер би по основу застарелости (§ 928 грађ. зак.) били одбивени. Капитал ако би имао да се исплаћује имао би бити исплаћен по истеку 24 године на основу опште застарелости.

У досадањем излагању ми смо се задржали на критичкој оцени судског решења и утврдили: да и кад не би постојало никаквих одредаба у нашем законодавству у погледу поништаја изгубљених или украдених хартија од вредности на доносиоца, ипак би судска одлука морала да гласи са свим друкчије, и суд би био дужан да да заштите невољно лишеном сопственику државине изгубљених вредности.

Али слажући се потпуно са мишљењем г. Ђорђевића, суд не може да пориче постојање прописа § 204 грађ. суд. пост. нити да му одриче примену.

На првом месту противу судског мишљења стоји ово. Наш грађански законик објављен је и ступио у живот 1844. Наш грађански судски поступак објављен је и ступио у живот 1865 г. По § 1 тога законика прописана су правила по којима ће се приватна права у грађанским парницама на суду тражити, бранити, доказивати, обезбеђивати, судити и пресуђивати и пресуђења извршивати.“

Овај законик је од општега јавног поретка и ни једну његову одредбу, као закона по времену доцнијег постања од грађанског законика, суд не може не примењивати, нарочито што се у § 187 у последњем ставу изрично вели: „све друге исправе приватне су и појам исправе узео је овде законодавац у ширем значењу те речи, као што је то тачно приметио и г. Ђорђевић. Да је то тако, најбољи је доказ у томе, што се не може рећи законодавцу, да он доносићи законик 1865 године није знао, за одредбе § 866 грађ. зак. од 1864 год. А да их је он хтео изузети, он би то нарочитом одредбом учинио. Али како законодавац то није учинио онда му се то не може никаквим тумачем ни приписивати.

Сем тога овај систем уништавања није усамљен и није само наш. У ранијем немачком законнику од 1877 чл. 834—850 постоји сличан изазивачки поступак (*tutgebots-verfehran*). У Швајцарском федералном законнику о обвезности чл. 846—858 постоје такође сличне одредбе. Додајмо и то да наш грађ.

суд, пост. није изворник, те по чему би то било оправдано непримењивати га.

При установљивању Народне Банке донесен је посебан закон. У осмом одељку тога закона говори се о судеком уништају (амортизацији) банчиних акција и исправа.

По чл. 11 статута Народне Банке, акције Народне Банке уступају се свима оним врстама преноса које закон за пуноважне признаје, и ако акције народне банке гласе на доносиоца.

Одредбе овога закона у основи су исте са одредбама из § 204 грађ. суд. пост., само са нешто више формалности, а интересни и дивидендни купони гласе на доносиоца.

Ове акције продају се на јевропским пијацама исто тако као и сви други папери на доносиоца, као што то суд у својим разлозима вели па ипак се уништавају и не смета ништа што се не може свуда знати да су неважеће.

Да учинимо овде једно просто срањење да би овде судске разлоге оборили.

Претпоставимо једну поверилачку обавезу да постоји према неком дужнику у Србији која гласи на име неког одређеног лица. Према захтеву § 868 грађ. зак. ако се дужнику не објави уступљење, он може без икакве одговорности дуг платити уступитељу или се и друкчије с њиме намирити. Претпоставимо да је уступљење извршено на страни. Онај коме је обвеза уступљена морали се подвргавати прописима нашег § 868 грађ. зак.? Хоће ли дужник бити потпуно неодговоран ако исплату учини ономе, који је обвезу уступио? да ли ће онај, коме је уступљена обвеза и који постаје поверилац уступитеља, бити лишен права да се позива на компензацију? Зар онај, коме је уступљена обвеза, не би био одбивен од тражења наплате, кад би та иста обвеза била и неком другом повериоцу уступљена, па би се овај, други, први пријавио и известио дужника, да је уступљење извршено у његову корист? И зар не би онај, коме је једна обавеза уступљена имао да води рачун и о повериоцима, који би стекли право забране, и ова би била раније достављена од извршеног уступљења? — Из овога као што се види, једна обична поверилачка обвеза потчињена је што се тиче услова њеног преноса, нашем закону. Каквог је онда било разлога да буде друкчије код обвеза које би гласиле на доносиоца? Зашто онај коме би била она уступљена не би био дужан да води

рачуна о забранама, које несумњиво по нашем закону стављају препреку свакој даљој куповини и продаји?

Овде у првом случају последице се тичу само дејства у погледу трећег лица на уступљење, које је само по себи исправно и вредеће. У другом случају тиче се куповине и продаје које закон оглашава за неважећу по себи и по њеном дејству, не правећи никакву разлику ни по приликама ни по месту, где је то извршено.

Свако лице које хоће да тргује са хартијом од вредности једне земље дужно је да зна под којим се условима и законским погодбама те земље може вршити куповина и продаја тих вредности.

Одредба нашег грађанског поступка. — § 204 — долази у ред одредаба јавнога поретка. Она не искључује случајеве извршене куповине и продаје на страни; а искључност која не стоји у самој тексту закона, није ни у самој духу његовом, не може се ни то рећи, да би по њему била осигурана потпуна заштита српским власницима тих вредности на доносиоца, али уништити са свим овде законску заштиту изгледало би чудно и невероватно, јер би се потпомагала и даље потпора за сваку превару. То би било и појмљиво и са свим чудно, да је за лопова довољно само то, да пређе нашу границу, те да би могао одмах вршити слободно продају ових врста хартија од вредности, на супрот закону о грађ. суд. поступку, који истински има са ове тачке гледишта, карактер закона јавнога поретка, и чије су одредбе апсолутне природе.

За то не може опетати разлог суда, да само за то, што се ти папири продају и купују на европским пијацама, и како суд вели, да се не може свуда знати јесу ли за хартије од вредности важеће или не, да за то не може бити примене § 204.

Ја сам мало час напоменуо, да она лица која хоће да купују и продају српске хартије од вредности, дужна су да знају услове под којима се оне могу преносити и дужна су да прате објављивања у званичним новинама, као год што наши купци морају тако исто да знају за хартије од вредности страних земаља. Овде увек влада начело: *lex rei sitae*.

Нема сумње да ми не можемо наређивати страним судовима, кад би им ове природе предмет дошао на суђење, да они поштују наше законе, ма да са гледишта општих

правних принципа међународног права, они су дужни да их признају и да примају као пуноважно стављене и објављене опозиције код нас у нашем званичном листу.

Но треба још имати на уму и то као врло важно да код акција или облигација право тражбено постоји само код српског акционарског друштва. Само се на каси тога завода може тражити наплата, интереса, дивиденде и капитала, и само онда, кад се акције ту поднесу.

Ма да су стављене забране на исплату и на трговање независне једне од друге, ипак се пријављени подносилац налази неминовно пред стављеном забраном код дотичног завода, па чак кад је према § 204 и учињена исплата власнику, томе законском пропису једино је подложен и подчињен тај завод.

Према томе никако се не може друкчије сматрати, него да је неизвесна и недовољна само проста државина тих хартија од вредности, кад је она одвојена од стварног права уживања обавезе.

Као све сличне законске одредбе, тако и наш пропис § 204 има да постигне троструку циљ: кад власник буде невољно лишен државине било губитком било крађом својих хартија од вредности на доносиоца, власник не треба да трпи последице о роковима прописане у општем праву, он треба да редовно прима свој интерес и дивиденду, па и уложени капитал ако је на исплату; има право на нове исправе или дупликате, и најпосле даје му се право да путем тужбе тражи својину против новог држаоца ван услова постављених у општем праву.

Сва ова права огарантована су у овим законским прописима власницима невољно лишених државине, као прописима општега јавног поретка.

Ми смо неоснованост судског разлога доказали и у случају кад код нас не би било никаквих посебних одредаба о уништају хартија од вредности на доносиоца, да ни у томе случају судски разлози не би могли опетати, а у толико пре ми држимо, да је судска практика погрешна кад већ постоје позитивни законски прописи за дане случајеве.

За то смо мишљења да прописи § 204 морају да важе и за исправе које гласе на доносиоца, и да се њихов уништај може тражити на основу њиховом.

Др. Мих. С. Полићевић.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ЗАКОНСКА ОГРАНИЧЕЊА ВРШЕЊА ПРАВА СВОЈИНЕ

И

ЗАКОНСКЕ ОБАВЕЗЕ СОПСТВЕНИКОВЕ

1. — **I Законска ограничења вршења права својине.** —

1) Уопште. — По самом појму права својине, сопственик може својом ствари, по правилу, по својој вољи располагати: он се може њом користити или не користити, како му је год воља, па и уништити је: он је може сву или само неки део њен на другога пренети или стварним правима у корист трећих лица оптеретити (§§ 216 и 331 грађ. законика). Но, при свем том, *вршење* права својине има извесних *граница*, пошто се безобзирно реализација тога права не слаже с етичким карактером друштвене заједнице, којој управо сопственик и има да захвали што му се то право уопште признаје и заштићава, а ни с општим привредним и друштвеним интересима, које је Држава, као врховни чувар општег благостања, позвана да штити и унапређује. Стога сва сувремена законодавства, а по примеру Римског Права постављају сопственику извесна *ограничења* у интересу *општег благостања*, и у интересу *суседничких одношаја*, која му налажу дужност да нешто *трпи* или *не ради*, што иначе не би морао, а *без икакве накнаде*, зато, што су та ограничења жртве, које сопственику накнађују користи што их има од добро уређеног државног поретка уопште а од укупне организације својине на посе. *Мера* и *број* тих ограничења у вршењу права својине је у разних законодавстава различито, јер она зависе о националних разлога и потреба па и струја времена¹.

¹ Тако Randa, Eigentum, § 5.

2. — Ова се ограничења називају *законским ограничењима* вршења права својине за разлику од *оних* ограничења или оптерећења својине, која поједини сопственик *сам собом*, за *поједине* прилике, у корист *трећих* лица ствара на својој ствари, било *с накнадом* било *без накнаде* (нпр. *службености*, в. § 331 „време“). А та се разлика у томе састоји: што је код службености ограничење сопственика, последица или наличје туђег приватног права, док је законско ограничење *главно*, а право које истиче из њега, *узгредно* (секундарно); као и у томе: што службености увек *служе само индивидуалним* потребама каквог одређеног лица или ствари, те се по тој потреби одређује обим овлашћења и чим она отпадне, отпада и сама службеност; док напротив законска ограничења постоје без обзира на индивидуалност лица или ствари, шта више, она су у својој општности корисна свакоме, ко се год налази у дотичном положају. На послетку ваља нам и то нагласити, да та законска ограничења имају карактер *јавноправног* терета.

3. — Истина, овај назив *законска ограничења* није баш најзгоднији, јер има и таквих ограничења својине, која су такође законом уведена (нпр. законско уживање удовичко и законске забране отуђивања своје ствари), али која нису сродна с онима која се редовно увршћују у категорију законских ограничења својине; но у недостатку подеснијег назива овај се данас опште употребљава.

4. — „Законске службености“. — Старији су правници ова законска ограничења вршења права својине називали *законским легалним - службеностима*. Да тај назив, пак, није тачан види се јасно из оне разлике између законских ограничења и *правих службености*, коју мало час изложисмо. Законска ограничења са својим јавноправним карактером улазе у појам опште организације или режима својине у једној држави, а никако не у појам приватноправних службености.

Неки страни грађански законици¹ који су редиговани под утицајем старе теорије, излажу законска ограничења вршења права својине у одељку о *реалним службеностима*

¹ На прилику: **Пруски**, I 22 §§ 1—10 и **Француски**, чл. 649—605 des servitudes établies par la loi. Коментатори овога законика признају међутим да тзв. *природне* (чл. 640—648) ни *законске службености* нису праве службености, него да оне састављају *законски режим непокретне својине* у Француској и да је њима законодавац свео *слободу вршења права*

под називом *законске службености*; док *новији*, махом¹, то не чине.

5. — Суседско право (*Nachbarrecht*) или Помеђашка угодба. — Већина законских ограничења [вршења права својине уведена је у корист сопственика *суседних* земаља и непокретних добара, а у тежњи да се задовоље њихове *узајамне* потребе да се унапреде њихови *привредни интереси* и да се *справедљивим* начином регулишу случајеви *сукоба* њихових права и интереса. И то је управо разлог што многи правни писци и новији законици² сва та законска ограничења излажу под називом *Суседско право* (*Nachtbarrecht*), као једноставну правну творевину.

Црногорски законик назива суседско право *Помеђашком угодбом*. Чл. 851 вели: „Помеђашка угодба и права која она, за поједине прилике, сусједима даје, долазе од *узајамних додира и потреба*, које само *сусједство* међу сусједима ствара. По томе закон угађајући *њихове интересе* обзиром на ред, пропитак и потпуније уживање њихових добара, наређује: да у неким приликама сусјед *ради сусједа* нешто *претрпи*, у нечем се *стегне*, нешто од цјелине свога права *уступи* што без тих сусједских додира не би требало да буде.“³ — Помеђашку угодбу тај законик разликује од *Помеђашког Послужја*⁴ или од тзв. *реалних службености*, јер угодбу на-

у *мудре границе*, како би се својина сложила с одржањем доброг друштвеног поретка (в. *Baudry — Lacantinerie*, Précis de droit civil, t. I стр. 886 № 1425 и друге писце) а од повијих писаца *Planiol*, Traité élémentaire de droit civil, 2 ad. 1901 t. I стр. 583 и 591 брани старији назив и схватање. — Тако и *Италијански* зак. чл. 533—615.

¹ Од најновијих грађанских законика и *Шпански* (од 1889 год.) задржао је старије схватање и назив, јер у чл. 549—593 говори о *законским службеностима*. А тако исто и *Португалски* (од 1867 год.) чл. 2282—2285, који се односе на *воде*; а у чл. 2286 вели: „Све друге службености, које су установљене у јавном или приватном интересу, јесу права *ограничена (рестрикције) права својине*.“

² Напр. *Саксонски* (§§ 345—368) *Одношаји суседних земаља*.

³ А у тој се угодби говори о *граничењу* (чл. 110), о превјеси (чл. 111—112), о дрвету на граници (чл. 113), о жилама дрвећа (чл. 114), о пролажењу (чл. 115—116), о води уопште (чл. 117—121), о натапању земаља (чл. 122—132), о потоцима и сплакама (чл. 133—135), о зидању (чл. 136—138), о зиду који здања раздваја (чл. 139) и о трошну здању (чл. 140).

⁴ Чл. 851: „Помеђашкој је угодби слично *помеђашко послужје*. Тако послужје доноси да је власнику једне земље његово право властине *стегнуто* тим, што је на корист власника сусједног добра одређено да

ређује сâм закон, а послужје није обично *посао* закона него самих имаоника.“

6. — 2) Законска су ограничења вршења права својине у нашем законодавству ова:

а) *Прибрежни сопственици* земаља поред *пловних*, вода дужни су оставити дуж воде за *пролаз стоке* и *људи* који се баве пловидбом онолико *простора*, колико власт где за потребно нађе, и на том простору *не сме* се подићи никаква *ограда*. А ако би пак за пристајање лађа или спавова било потребно на ком месту *више простора*, то се може по закону о експропријацији само с *накнадом* узети (чл. 8 зак. о водама).

7. — б) *Прибрежни сопственик* властан је, истина, да своју земљу, коју вода рони или односи, противу урона утврди по само у толико, у колико би му нужно било да је спасе и сачува од даљег уроњавања, али, *без одобрења полицијске власти*, не сме до саме воде у кориту реке дрва засађивати, пунити, подзиђивати, откопавати или преграђивати, *ако* би то имало уплива на *својства* воде, њен *тож* или *висину* у *јавним* водама, или би се тиме наносила *штета туђим правима* на употребу воде (§ 267 грађ. зак. и 3 алинеја чл. 15 зак. о водама).

8. — в) *Прибрежни сопственик* земље поред какве *непловне* воде ограничен је у употреби воде *јавним обзирима*, који истичу из *свезе* и *потребе* воде; нарочито, пак, не сме том употребом наносити *штету истом праву* осталих прибрежних сопственика нити *причињавати успор* току воде, *нанос* или *поплаву* земљама осталих прибрежника (2 и 3 алинеја чл. 9 зак. о водама). Потпуна потрошња *текуће* воде је искључена. Шта више, ако која *општина* или *село* нема уопште довољно воде, она или оно има *право* да, по претходном одобрењу полицијске власти, по мери своје потребе, а *без икакве накнаде*, добије од прибрежних сопственика земаља, које леже поред *непловне* воде, потребну количину

му овај не може забранити да нешто чини на његовој земљи или да сусјед сâм не може нешто на својој властитој земљи урадити, што би му без тога сасвим слободно било. Главна је *разлика* међу помеђашком угодбом и помеђашким послужјем та, да *угодбу наређује сâм закон*, па и не било о томе уговора или друге постанове самих сусједа, док, на против, хоће ли какав сусјед имати *послужја* или пеће, *није* обично *посао закона* него самих имаоника“.

воде, која би, *преко њихове потребе* на исту циљ претицала. — Но ако би са употребом оваке воде била потребна и употреба зомљиншта државног, општинског или приватног, за таку употребу може се одузети толико земљиншта, колико је потребно, и за исто се даје *накнада* по закону о експропријацији, ако се о њој дотичне странке саме не би сагласиле (чл. 28 зак. о водама).

9. — г) *Сопственик* земље, преко које *тече* каква вода, не сме својевољно *преиначавати природни ток* те воде на *штету* земље, која *ниже* лежи. А исто тако ни сопственик ове ниже земље не сме то исто чинити на *штету* оне, која *више* ње лежи (чл. 10 зак. о водама).¹

10. — д) Сваки *прибрежни сопственик* земље, која лежи дуж какве *непловне* воде, мора *из корита изведену а неупотребљену* воду *вратити* опет у првобитно корито њено, осем ако се другчијим пуштањем те воде не чини никаква штета осталима, који имају право на употребу исте воде (чл. 11 зак. о водама).

11. — ђ) *Сопственик* земље, која улази у опсег простора, за који је неко по Рударском закону добно *одобрење* на *просто* или *искључиво истраживање руде* или копа, мора допустити истраживање на својој земљи, али има право на *накнаду штете*, која би му се тим нанела (§ 31 истог закона).

12. — е) *Сопственик* земље, која граничи с *државном шумом*, дужан је допустити *пренос* или *превоз* исечених дрва и других производа те шуме, ако се то не може другим путем извршити; али се тај пренос мора само *отуда* и *оним правцем* извршити, где ће бити *подесно* за извоз и где ће се *најмања штета* сопственику учинити, за коју има право тражити *накнаду*. Ако се при овоме држава или купац дрва из државне шуме не би могао споразумети са сопствеником те земље, преко које се морају дрва превући, државни окружни шумар решиће то у споразуму с полицијском влашћу,

¹ Види ове грађанске законике: **Француски** (чл. 640), **Италијански** (чл. 536), **Португалски** (чл. 2282), **Шпански** (чл. 552), **Саксонски** (§§ 354 и др.) и **Црногорски** чл. 117: „Свака земља која је *ниже* прима воду која од себе пада с *више* сусједове земље, ако вода није човјечјом руком навалице навраћена. Власник *ниже* земље није властан да *својевољно* одвраћа тај природни ток воде на *штету височије* земље, нити власник *горње* може по себи урадити нешто, што би већма *нижеу* земљу оптеретило“.

као и питање о *накнади штете*, противу чега нема места жалби (чл. 42 зак. о шумама од 30 марта 1891 год.).

13. — ж) *Сопственик* земље, која лежи дуж железничког пута, дужан је допустити, да му се *привремено* заузме од исте онолико простора, колико је потребно за смештај грађе и осталог за *време грађења тога пута* и у свако доба ради *оправке* и *доправљања* железнице, за шта му се *накнада* мора дати (чл. 2 и 3 закона о заузимању непокретних добара за потребу грађења железнице од 16 јануара, 1886 Зб. 35 стр. 83.).

14. — з) *Сопственик дрвета*, које је пустило *жиле* у *туђу* земљу, било да се ова обрађује или не,¹ или чије су се *ране превесиле* над туђом земљом² мора трпети да му сусед те жиле или *ране подсече* (§ 282 грађ. зак.).

15. — и) *Сопственик* је дужан допустити своје *суседу путању* преко своје земље у случају, кад овај не би могао своје непокретно добро сасвим или одчести употребити (на своју земљу доћи, обрађивати је и плодове с ње односити, § 241 грађ. зак.), Ово је тзв. *пут по нужди* (Nothweg),³ за који се мора дати *накнада*, која се и по Римском Праву⁴ давала а и по данашњим савременим грађанским законцима даје⁵. — II

^{1 2} Види **Црногорски** законик, чл. 114: „Жиле туђега дрвета, које пређу у сусједову земљу, овај може *поскупети*, ако је земља *рађена* те му сметају њену обрађивању, иначе не“. Чл. 111: „Ако се *ране дрвета превјесе* над сусједовом земљом или кућом, власник земље или куће може од сусједа тражити да те *ране поткреше* или иначе уклони. Ако ли он то за недјелу дана не учини, *суд* ће, по молби власника земље над којом је превјеса, наредити да се то на трошак тога сусједа изврши. *Изузетак* је за *маслине* којих се превјешене *ране не смеју сјећи*, осим ако је и у колико је у какву мјесту обичај.“ И чл. 112: „Ако сусјед *трети превјешене* *ране*, он *тад* може с *тијех* *рана* сав род брати, ако иначе одређено није. Само *маслине* *не* права брати ни купити; шта више власнику је њихову слободно прелазити, ради *брања* и *купљења*, па земљу сусједову.“ — Види још и ове законике **Аустријски**, § 422, **Француски**, чл. 675, **Италијански**, чл. 582, **Немачки**, § 910, **Саксонски**, § 362 и **Шпански**, чл. 592.

³ **Аустријски** законик није усвојио ово ограничење. В. Randa, Eigenthum, § 5, стр. 111 под а).

⁴ **Артдс**, Пандекте, § 131, прим. 1 под бр. 5.

⁵ **Саксонски**, § 345, **Немачки**, § 917, **Француски**, чл. 682, **Италијански**, чл. 593 и 594. — **Португалски**, чл. 2309, **Шпански**, чл. 564 и **Црногорски**, чл. 115: „Кад је *чија* *земља* или *здање* тако *опкољено* туђим *земљама* те одвојено од *јавнога* *пута*, да није *никако* или без *повелика* *обилажења* могуће приступити к *земљи* или *кући*, власник *такога* *добра* има право

16. — j) Сопственик какве *покретне* ствари, која је на *туђу* земљу доспела, властан је исту на овој *гонити* и *узети*, али мора сопственику те земље причињену *штету накнадити*. Наш Грађански Законик помиње, истина, само гонидбу утеклог роја, које може његов сопственик „узастопце *вијати га* и *где год нађе узети га*“ (§ 240); а тако исто и друге одбегле питоме животиње (§ 238); али је несумњиво, да та наређења изричу *начело*, које треба применити у свим сличним случајевима (нпр. кад је бура, поплава итн. наше воће, дрва, грађу итд. на туђу земљу однела).

17. — За одржање у важности оних ограничења својине, која су побројана од *a* до *ж*, надлежне су *управне* власти, пошто су оне законима, који та ограничења постављају, и позване да извршују прописе о тим ограничењима. По томе, и заштита овлашћења, која из тих ограничења истичу, не може се тражити *грађанском тужбом* од *судске* власти, као што се то може чинити за овлашћења, која истичу из ограничења побројаних под *з. до j*, и која поставља Грађански Законик.

18. — Лице, које је по свом положају овлашћено да се користи којим од ових овлашћења, што истичу из наведених ограничења, може га се и одрећи, изречно или прећутно (тј. дужим трпљењем каквог противног фактичког стања), али само у толико, у колико се тим одрицањем не задира уједно и у *јавни* интерес.

19. — Наш Грађански законик, па ни Аустријски, *није усвојио* и ова *приватноправна* ограничења својине, која су усвојили неки данашњи страни законици, на име:

а) да сопственик непокретног добра сме само у извесном законом одређеном *одстојању* од суседове границе подизати грађевине и друга постројења (нпр. куће, стаје, канале, бунаре, јаме за нужнике, помијаре и итд.).¹

искати да му се допусти ударити пролазак преко сусједове земље. Тај пролазак може, према потреби, бити: или *постојица* или *прогон* или *пут* (чл. 856). И чл. 116: „Пролазак се удара онуда, куд је паручније сусједу који га иште, а како ће и другоме сусједу бити мање сметње. Сусјед коме се нов пролазак уступи плаћаће једном за увијек *цијену*, коју вјешти људи одреде. Он треба да се уступљеним проласком на приличан начин служи иначе ће за сваку штету одговарати.“

¹ Види ове законике: **Француски**, чл. 674, **Италијански**, чл. 570—581, **Португалски**, § 2324, **Шпански**, чл. 589—593, **Саксонски**, §§ 357—360, и **Црногорски**, чл. 138: „Кад ће ко да гради стаје за животињу, јаме за гној,

б) да сусед мора трпети и примати на своје добро и у простор поврх њега дим, прашину, смрад итд. само ако то није *необично* шткодљиво;¹

в) да сусед мора допустити суседу *приступ* на своју земљу те да овај оправи зид или зграду своју;² итд.

20. — **II. Законске обавезе сопственикове.** — а) Појам ових обавеза. — Обично се у законска ограничења вршења права својине увршћују и законске обавезе сопственикове, али то је, по нашем мишљењу, нетачно. Јер, она се ограничења, као што напред рекосмо, састоје у томе: што је сопственик *дужан* да нешто *трпи* или да нешто *не ради*, што иначе не би морао; она се, дакле, никад не састоје у већој обавези која има за предмет такву *позитивну* радњу сопственикову. А *законске* су пак *обавезе* сопственикове оне, које га приморавају да баш *ради* нешто, што иначе не би хтео радити. Ова се принуда, истина, не слаже с природом приватнога права уопште а права својине напосе; али она законска опредељења, која такве обавезе налажу сопственику, правдају се тежњом: да се *народна привреда* и *јавно благостање* унапреде.³

21. — б) Врсте ових обавеза. — Законске обавезе сопственикове деле се у *две* категорије.

У *прву* категорију спадају оне обавезе, које се постављају претежно или искључиво у *општем интересу* као што су:

пужнике и друге такве зграде, које очевидно могу бити преко мјере досадне сусједу на и здрављу му шткоде, градилац треба да их одмакне или удеси онако, како нађу вјешти људи да је потребно. Они ће ипак гледати да тим ни градиоцу овеће штете не буде“.

¹ В. Саксонски, § 358 и Немачки зак. § 906.

² В. Саксонски, §§ 350 и 351, и Црногорски законик, чл. 136: „Кад ко што зида на својој земљи, поправља нешто на својој кући или другу сличну радњу ради, он може, док посао траје, утврђивати одрове или лавице на сусједовој земљи, бацати на њу грађу, радници му могу преко ње прелазити итд. То, пак, бива само онда, кад није могуће и у колико није могуће без повеликих трошкова посао иначе свршити. Али прије нег се радња започне, да је на вријеме о томе сусјед обавијештен.“ И чл. 137: „Ако се нађе, да је онај који сноси на својој земљи радњу сусједову имао од тога какве штете, па баш да тај сусјед није ни најмање прелазно границе своје потребе, он треба да *штету* намири. То тражење застарује за 6 мјесеца од онога дана, ког се радња доврши.“

³ Тако Randa, Eigenthum, § 6.

аа) обавеза сопственика *железница*, намењених *јавном саобраћају*, да одржавају возњу по прописима који о томе постоје (тачка 2. чл. 16. закона о грађењу и експлоатацији нових железница од 6 децембра 1898. Зб. 53 стр. 656);

бб) обавеза сопственика и држаоца *шума и рудника* да их правилно експлоатишу (чл. 81—83 зак. о шумама од 2 августа 1898 и наређења рударског закона од 15 априла 1866 године).

вв) обавеза сопственика *винограда* да уништавају филоксеру итд.

гг) обавеза сопственика *подвозних средстава* (железница, лађа, кола, коња итд.) да допусте употребу истих за војне циљеве и потребе итд.

Све ове обавезе постављају разни *административни закони*, па стога проучавање истих обавеза спада у опсег *Административног Права*, те их због тога нећемо овде изближе ни расматрати.

22. — А у *другу* категорију спадају оне обавезе сопственикове, које су намењене унапређењу *приватног интереса*, интереса појединаца. А у ове се обавезе обично уврштају обавезе, које се односе на *трошно здање* и *граничење*; па само о њима ћемо и ми овде говорити.

23. — *Трошно здање суседово*. — Кад је чија зграда у тако слабом и овешталом стању и у таком положају према згради или земљи суседовој, да се лако може на њу срушити или иначе суседу знатну штету причинити, тада ако *сама власт* не нареди све што треба у *интересу јавне сигурности*, — *сусед* може *судом* тражити: да сопственик зграде учини што је нужно да се *опасност отклони*; шта више, он може искати да му овај даде прилично *јемство за штету* коју би могао имати отуда (тзв. *cautio damni infecti*).¹

Наш Грађански Законик не садржи изречно наређење о трошном здању суседовом; но, по тач. 19. § 329. кривичног законика, *сусед*, коме прети *опасност* да трошна или паду склона зграда суседа му падне на његову земљу и штету му

¹ Тако наређују ови законици: **Саксонски**, § 351, **Немачки**, §§ 907 и 908., **Црногорски**, чл. 140 и **Аустријски**, чл. 343: „Ако држалац каквог стварног права може доказати: да је *туђа зграда* или друга која туђа ствар готова да се *сруши* и да му *прети очевидна штета*, има право *судом* искати осигурање, ако се политичка власт није већ довољно постарала за јавну сигурност.“ Ово наређење није унето у наш грађ. законик.

нанесе, може тражити од *полицијске* власти да ова сопственику те зграде нареди, да је поруши или утврди; а на случај *оштећења*, несумњиво је, може тражити *судом* да му причињену *штету накнади* (§§ 31, 800 и други грађ. зак.).

24. — **Граничење.** — Граничење је обележавање материјалним знацима пограничне линије између суседних земаља. Ако, дакле, између суседних земаља нема *видних* граница, или, ако оне *нису* по својим местима, онда је, по свима данашњим грађанским законцима,¹ *сваки сусед властан* од осталих суседа некади: да се *границе* између њихових земаља *поставе* где треба, а о *заједничком трошку* у размери дужине границе свакога од њих, или, о *трошку онога* који је *узрок* да се граничење изврши.

Та се, пак, операција састоји:

а) у *испитивању исправа о својини*, да би се сазнала просторија сваке пограничне земље;

б) у *мерењу земаља*, да би се на месту тачно утврдила стварна просторија сваке од њих; и

в) у *обележавању пограничне линије*, што се чини на самом земљишту (нпр. копањем ендека, укопавање камених белега итд.)

25. Наш Грађански Законик не садржи о граничењу изречних наређења, па ни оно из § 858 Аустријског законика, по коме је „сваки сопственик обавезан да с *десне* стране свога главног уласка *огради* свој простор и да га *одвоји* од суседовог простора.“ Али, да и по нашем закону сваки сусед има право *судом* тражити да се његов сусед нагна на *граничење*, види се јасно из § 934, по коме *не застарева* „право на *опредељење међе, умке или границе*“, разуме се, *суседних* земаља. По томе, несумњиво је, да су и наши судови дужни расправити *спор о граничењу*, било сами, било упућивањем парничара на *избрани суд*, а по аналогiji тач. 2. § 434 грађ. суд. поступка.

¹ Види ове законике: **Француски**, чл. 646; **Италијански**, чл. 441; **Немачки**, §§ 918 и 919; **Португалски**, чл. 2346—2353; **Саксонски**, §§ 364—366; **Холандски**, чл. 679; **Шпански**, чл. 388 и **Црногорски**, чл. 110: „Ако између сусједних земаља нема очевидних граница или оне нијесу на правим мјестима, сваки је сусед властан тражити од осталих да се границе поставе где је треба. Трошкове граничења чине сви сусједи, сваки према дужини своје границе. Ипак, ако је само један или неколицина њих узрок потреби те радње, тада трошкови и падају на онога, или оне, ко им је узрок“

26. — Бива да *погранична линија*, коју би требало утврдити, веома незгодно *кривуда* и да би по сопственике суседних земаља било корисно да се она *исправи*. Но пошто та исправка повлачи неминовно *размену својине* међу суседима, јер сваки од њих мора другоме уступити оне *делове* своје земље, који остају с *противне* стране те нове исправљене пограничне линије, — а размена се својине не може извршити *без пристанка* сопственика (§§ 20 и 217) — то суд и *не може* сâм, по својој власти ту исправку извршити, већ *само по пристанку сопственика*, и у толико, у колико они на то пристану. А поврх тога још ни зато, што је суд позван да пресудом својом *утврди* само *стање* права парничара, а не и да им га он ствара.¹

Такса за пренос својине плаћа се и у овом случају.

Андре Ђорђевић.

¹ У Римском Праву претор је давао судији у *тузби о граничењу* (actio finium regundorum) власт, да може и исправити границе и услед тога досуђивати у својину (adjudicare) сваком суседу за исправку граница потребне делове земље противнога суседа.

О ОБАВЕЗИ ПРОДАВЦА

ДА ГАРАНТУЈЕ ЗА КВАЛИТЕТ СТВАРИ.

(ОБЛАШЊЕЊЕ §§ 554—558 ГРАЂ. ЗАКОНИКА)

Редовно бива, да људи, закључујући разноврсне уговоре, желе да дође и до њиховог извршења, тј. до реализања оних користи, које од уговора очекују. Ова претпоставка је логична и умесна, јер се у нормалним приликама тешко да замислити, да су појединци, закључујући какав уговор, више били спремни на евентуално његово неизвршење, или пак на такав исход односно, такве користи од уговора, које не одговарају њиховим намерама и очекивањима. Правило ово важи за све уговоре у опште, а од нарочитог је значаја за најважнији и најраспрострањенији уговор о отуђењу ствари. Извесно је, да купац, на пример, при куповини какве ствари, има у виду све особине те ствари као и користи које она прибавља сопственику и ради којих он и приступа уговору о куповини. Према томе за њега није равнодушна ствар, да ли ће се уговор извршити, у опште, тј. да ли ће му продавац уступити ствар — тим питањем се нећемо бавити — и да ли ће ствар, која је предмет куповине, имати све оне особине, које су код ствари уговорене, или пак које она по својој природи треба да има, да би се могла рационално употребити.

Кад је дакле таква тежња¹ при свима разноврсним имовинско правним односима, природно је, да се законодавац, водећи бригу о општем добру, има да постара и о томе, да појединцима обезбеди оне користи које им из закључених

¹ Напомињемо да се може резоновати и друкчије о томе, шта су странке имале у виду приликом закључења уговора, тј. може се рећи, да су странке баш и помишљале на евентуално неизвршење уговора, па ипак су уговор закључиле, ослањајући се на државну власт, да ће она натерати (§ 21 грађ. зак.) уговорача који није испунио уговор онако како

уговора припадају. Да и нема других разлога, сам интерес јавног поретка довољан би био, да на то определи законодавца. У том смеру, као што је познато, сви законодавци, па и наш, постарали су се, да донесу нарочите одредбе о правима и дужностима уговорача, како код свих уговора у опште, тако и посебице код појединих уговора, у колико би особена природа њихова захтевала одступање од општих начела, која важе за све уговоре.

Разуме се, да с обзиром на правило приватног права, да је воља приватних лица аутономна, све док се креће у кругу својих права, док не дође у сукоб са правом јавног поретка, односно морала (§ 13 грађ. зак.) — треба имати на уму, да ти прописи важе само у случају, кад странке нису ништа специјално уговориле, или, и ако су што уговориле, нису се ипак изјасниле о свима тачкама. У овом последњем случају, по правилима за тумачење уговора, не треба се одмах обзирати на законске прописе и евентуална спорна питања расправљати по тим прописима. На против. Ако су се странке споразумеле само у извесним тачкама, а друга питања нису додирнуле, па се о тим питањима доцније појави спор, треба прво испитати, каква је намера странака била, имајући нарочито у виду оно, што су странке предвиделе, па с обзиром на то и на све остале околности конкретног случаја, донети одлуку. Тек ако се с разлогом да претпоставити, да су се странке ослониле на прописе грађанског законика, у погледу осталих својих односа, може се применити закон. Исто то правило, да се имају применити законски прописи, важи и у случају, кад у уговору ништа није предвиђено, јер тада вољу странака треба допунити општом вољом, претпостављајући — а таквој претпоставци има овде

је уговорено, да накнади штету, или ће пак дати право другом уговорачу, да раскине уговор. Ова два гледишта на намере странака при закључивању уговора од значаја су за расправљање питања које од ова два права: право на накнаду штете или право на поништај уговора — припада странци на чију штету уговор није извршен онако како је требало. (Видети о томе исцрпно разлагање у студији Г. Ж. Перића: *О поништају уговора због неизвршења*, стр. 19—25) али, било да се стане на једно или друго гледиште, извесно је, да у сваком случају оба гледишта утврђују нашу поставку — а то нам је овде главно — да односна странка има права на заштиту; а да ли ће се та заштита састојати у праву њеном да тражи поништај уговора или пак само накнаду штете, индиферентна је ствар, бар у погледу општег питања, којим се за сада бавимо

места — да су странке биле сагласне, да им се узајамна права и дужности, које проистичу из уговора, регулишу по законским прописима, и да би оне нарочито уговориле, да су што друго хтеле.

Ми се не мислимо бавити испитивањем оних разноврсних погодаба, које странке могу углавити приликом уговора о отуђењу ствари, — на који се уговор и односи питање, које ћемо овде расправљати — а којим погодбама се узајамна права и дужности странака могу у великој мери изменити, увећати или умањити, па кад када готово и свести на нулу. У осталом то би био и сувише тежак и некористан посао. Главно је утврдити, да је ту воља странака суверена, по § 13 Грађ. Законика, под поменутиим условом, да се само не вређа јавни поредак и морал.

Нас ће овде занимати питање, какав је обим и садржина обавеза уговорних страна, у случају да о томе ништа није споменуто у уговору, или, и ако је нешто у уговору предвиђено, помоћу тога се није могла пронаћи друга намера странака, до та, да се све остало што није нарочито уговорено, расправи по законским прописима.

Међутим, одмах додајемо, да се не мислимо бавити свима уговорима у опште, већ само уговорима *о отуђењу ствари*, и то специјално теретним уговорима те врсте, дакле *продајом (куповином)* и *разменом* а не и добротним уговорима — *поклоном*. Предмет ове студије неће даље бити ни испитивање *свих* обавеза и права која проистичу из уговора о куповини и продаји, јер би то био сувише велики рад, него ће бити ограничен само на једну специјалну обавезу продавца (а не и купца, док год размене ту обавезу имају обе уговорне стране) *да гарантује за каквоћу и особине ствари, коју продаје*.

Пре но што пак пређемо на расправљање тог питања, изложићемо у кратким потезима и остале обавезе продавчеве, да би се што јаснија слика имала о правима, која нам припадају према продавцу, у случају кад будемо купили какву ствар. Познато је, да је уговор о продаји обичан, консенсуалан уговор. Он постоји чим се странке споразуму о ствари, која се продаје, и цени која се у накнаду за ствар даје — § 642 Грађ. Законика. Три елемента имамо дакле код уговора о продаји: *одређену ствар, цену и пристанак стра-*

нака. Кад један од та три¹ елемента не постоји, немамо ни уговора о продаји. Али кад се стеку сва три елемента имамо пуноважан уговор о продаји којим се заснивају и обавезе и права сваке од уговорних страна, пошто је продаја двостран уговор. О обвезама купца које представљају права за продавца нећемо говорити. То је питање, које нас се овде не тиче. Предмет наше студије биће, као што је напред речено, испитивање обавеза продавчевих, које су за купца, права — и то нарочито ћемо говорити само о једној обавези продавчевој, да јемчи за особине и каквоћу ствари, а друге обавезе његове само ћемо споменути, потпуности ради.

I. Прва обавеза продавчева је, да купцу *преда* ствар, на коју се уговор о продаји односи. Појмљиво је, да је ово најважнија обавеза продавчева, јер све док се ствар не буде налазила у државини купчевој, неће капац имати од ње никакве користи, пошто је за уживање права својине потребно имати правну или фактичку државину. Ова обавеза продавчева нарочито је важна у нашем праву, која пренос својине на стварима, по угледу римског и аустријског права, чини зависним од факта предаје — § 285 Грађ. Законика. Велики број важних питања јавља се код предаје ствари, али се ми у њихово расправљање не можемо упуштати, с обзиром на ограничени обим овог рада.²

II. И ако је ова обавеза продавчева, да ствар преда купцу, најважнија његова обавеза, она није и једина обавеза, ма да би можда у први мах тако изгледало. Значи дакле, да продавац није испунио све своје обавезе тиме што је ствар предао купцу — ставио га у материјални додир са ствари

¹ Што се тиче правне способности странака имамо да приметимо, да она није апсолутан услов за egzистенцију уговора, јер уговор закључен од једног правно неспособног лица у извесним случајевима постоји, само му опстанак није сигуран, јер се уговор може поништити на захтев интересованог лица.

² Да учинимо само једну напомену односно дужности траденса да преда ствар прибавиоцу — напомену која можда изгледа излишна, али која свакојако по нашем мишљењу, није некорисна. Тиче се на име питања, да ли постоји каква разлика између француског, с једне и германског (римског) и нашег система, с друге стране, у погледу те дужности траденсове, кад се зна да се та два система код питања о отуђењу ствари знатно разликују. По француском систему уговор сам преноси својину, ван сваке традиције. Довољан је пристанак странака, под претпоставком да се тиче одређеног предмета (*res certa*), па да ствар пређе у својину акципијенсову (art. 1138 и 1583 de Code Civil). По германском, односно римском, систему је друкчије. Уговором се заснивају само тра-

и дао му могућности да врши права која му из државине ствари припадају. Потребно је још, да продавац учини све са своје стране, да прибавилац има мирну државину, онаку државину, каку има прави сопственик ствари. Суштина уговора о продаји је у томе, што се продавац обавезао да прибави купцу својину на ствари, а не само државину у њеном материјалном облику. Тиме дакле што је ствар предао акципијенсу траденс још није потпуно извршио уговор, ма да, истина, постоји претпоставка да је траденс прибављајући акципијенсу државину прибавио му својинску државину, онаку државину, какву има сопственик ствари. Из овога неопходно излази, да се траденс прећутно обавезао, да гарантује акципијенсу, да ће он и имати такву државину. То је друга обавеза продавчева и она се састоји у *јемству да ће прибавилац имати* мирну својинску државину (*la paisible possession*). Према томе, ако би се десило, да акципијенс буде приликом уживања права својине на ствари, узнемирен, било делимично — тиме што се накнадно утврди, да на тој ствари имају трећа лица какво стварно право, које би се јављало као ограничење његовог права својине; било да потпуно буде лишен својине на ствари пресудом судском, којом би се ствар досуђивала неком трећем лицу, правом сопственику, пошто траденс не будући сам сопственик, није ни могао пренети својину на акципијенса — тада наступа одговорност траденсова, јер у оба случаја види се, да прибавилац нема мирну својинску државину, које му је траденс био дужан прибавити. У тим случајевима, као последица ове обавезе, јавља се и дужност траденсова, да у спору о праву својине узме учешћа као заштитник и да евентуално накнади штету коју би претрпео акципијенс услед евикције, потпуне или делимичне.

јбена права. За прибављање својине потребна је традиција. (Вид. § 425 аустр. грађ. законика; §§ 925 и 929 немачког, и § 285 нашег грађ. законика). И ако, као што се види, постоји разлика између ова два система у погледу преноса својине, односно дужности продавчеве да ствар преда купцу нема разлике. Та дужност постоји у свима правима. Продавац дакле мора предати ствар. Али основ ове продавчеве обавезе није један исти код оба система. По француском систему, основ његове обавезе је право својине купчеве — купац је закљученим уговором постао сопственик и као такав тражи ствар да му се преда. По другом пак систему, који је усвојио наш грађ. законик, купац је уговором прибавио само тражено право на предају ствари и само на основу тог права може захтевати, да му се преда ствар.

Одговорност траденсова претпоставља, да је евикција наступила услед узрока који је постојао, пре но што је закључен уговор о продаји; у случају пак узнемиравања траденс је одговоран за штету, ако је узнемиравање *правно*, тј. ако се састоји у томе што је прибавилац принуђен да призна на ствари права трећих лица, права која је траденс конституисао пре но што је ствар отуђио. Ако је пак узнемиравање *фактичко*, прибавилац се има сам бранити државинским интердиктима.

На овој одговорности у случају евикције,¹ која постоји и према следбеницима прибавиочевим, нећемо се више задр-

¹ Питање о обавези траденсовој да гарантује у случају евикције врло је непотпуно расправљено у нашем грађанском законнику. Ми вемамо ни једне одредбе у којој би се особено о тој дужности његовој говорило. Па ипак је несумњиво, да та обавеза постоји и у нашем праву. Доказе, који говоре у прилог овог тврђења навешћемо мало ниже. На овом месту да покушамо објаснити од куда је то, да наш Грађ. Законик није обратио већу пажњу на тако важно питање. Главни разлог, мислимо, лежи у тој околности, што ни у аустријском грађ. законнику, изворнику нашег грађ. законика, исто питање није с довољном јасноћом и прецизношћу изведено, као што је то, на пример, учињено у француском *Code Civil*-у (Вид art. 1626—1640). У оним параграфима аустријског грађ. законика, који говоре о обавези преноситеља, да гарантује у случају да се утврди какав недостатак код ствари, не прави се разлика између *правних* недостатака и *физичких* недостатака ствари (Вид. Rušnov: Tumač općem austr. gr. zakoniku, sv. II str. 378; као и § 923 des oesterreich allg. bürg. Gbuches). Под *правним* недостацима разумемо или ограничено право својине траденса на ствари коју уступа, или у опште оскудицу права својине. У првом случају купац не добија ствар са свима користима, које она сопственику прибавља, а у другом случају наступа евикција, тј. купац бива, услед својинске тужбе доминусове, принуђен, да ствар преда правом сопственику. Аустријско право је у оба та случаја обезбедило савесног купца, признавши му право на накнаду штете. *Физички* пак недостаци су, као што сама реч каже, извесне мане, које ствар има и услед којих се не може рационално употребити на оно, чему је намењена. Под физичким недостатком разуме се даље и немање једне уговорене особине, коју ствар треба да има. И у тим случајевима наступа одговорност траденсова. Аустријски законодавац је потпуно изједначио, као што напоменусмо, правне и физичке недостатке, јер је истим прописима обухватио и једне и друге. То се види из §§ 923 и 928 а нарочито из § 931 у коме се говори о условима под којима наступа одговорност траденсова. Наш законодавац је та два и иначе помешана случаја још више побркао. У једној истој одредби (§ 555) он говори о одговорности траденсовој и за правне и физичке недостатке ствари, и то о оним првим недостатцима веома законски. Али без обзира на то, ипак и у нашем грађ. законнику има одредаба, које налажу продавцима обавезу да гарантују за правне недостатке. Такву једну од-

жавати, већ прелазимо на трећу обавезу продавчеву, коју мислимо специјално да разрадимо.

III. Трећа обавеза која лежи на продавцу је, да гарантује купцу да ствар има све уговорене особине, као и да нема мана или недостатака, које би је чиниле непогодном за рационалну употребу. Овде се дакле претпоставља, да је продавац испунио своју прву обавезу — предао је ствар купцу; питање пак о другој његовој обавези није се ни појављивало пошто је он био *dominus* ствари па није могла ни наступити евикција; међутим ствар је предао слободну од сваког терета. Ни у том случају није продавац потпуно слободан. Он има

редбу имамо у § 555 ставу 3 који гласи: „...који би са свим туђу ствар продао.... тај ће за то одговорати и за штету, која би отуда произишла, накнаду учинити.“ Овде се, нема сумње, мисли на случај евикције: кад би дакле купац услед захтева ког трећег лица, заснованог на праву својине, био приморан напустити ствар. У том случају траденс је одговоран за причињену штету. У другој пак хипотези, кад би траденс уступио ствар, као слободну од терета, а међутим покаже се, да су трећа лица још раније прибавила каква стварна права на ствари, траденс ће такође, по нашем праву, бити одговоран. То се види из истог § 555 става 4 који гласи: „...који би наводио, да ствар *нема бремена*, па би се противно показало, такав ће зато одговорати, и за штету која би отуда произишла, накнаду учинити.“ Али, и ако је наш грађ. законик у принципу признао евинцираним прибавиоцима право на накнаду штете, он се није изјаснио, да ли им то право припада у сваком случају, безусловно. Да објаснимо разлоге који нас наводе да поставимо ово питање. У § 931 аустр. грађ. законика изрично је приписано, да прибавилац ствари, ако хоће да има безусловно право на накнаду штете због евикције, треба да извести свога ауктора о спору који би због својине ствари био поведен против њега и да га позове у заштиту. Пропуштањем ове дужности он губи право на накнаду у случају ако ауктор докаже, да је био у стању спречити или ограничити евикцију, да је био позван да интервенише. Исти овакав систем важи и у Француској (Видети: *Planiol, Traité élémentaire de droit civil, II tome, p. 466*). У нашем грађанском законнику не налазе се слични прописи; § 931 аустр. грађ. законика није унет у наш грађ. законик, те према томе, судећи по генералној и безусловној редакцији § 555 излазило би, да прибавилац не мора извештавати ауктора свог нити га звати у заштиту, пошто од тога не зависи право његово на накнаду услед евикције. Такав закључак и ми бисмо били склони извести, да не постоје нарочити прописи о заштити, у законнику о грађ. суд. поступку (Глава IX, §§ 336—341). Међутим по тим прописима грађ. судског поступка изгледа да је ово питање са свим друкчије регулисано. У § 339 каже се: „Ко не тражећи заштите упусти се у парницу, па ову изгуби, нема права тражити накнаду штете од заштитника.“ Ако узмемо да је §-ом 339 законика о суд. поступку допуњен § 555 грађ. зак. овда излази, да је наш законодавац усвојио код овог питања о обавези траденса да гарантује у слу-

још и дужност да гарантује за каквоћу ствари. Основ те његове обавезе лако је схватити. Он се налази у намери странака. За купца није индиферентна ствар, да ли ће купљени предмет имати уговорене особине или не, и да ли се неће накнадно показати, да ствар има каквих озбиљних недостатака. Ван сумње је, да је он и купио ствар зато, да би од ње имао уобичајене користи, према чијој величини је и одмеравао цену — а те користи или у опште неће имати, или ће их имати у мањој мери, на случај да ствар буде имала каквих мана или недостатака.

И наш законодавац је у начелу утврдио одговорност траденсову за све појављене недостатке или мане ствари, коју уступа. По § 554 та одговорност постоји код свих те-

чају евикције нарочити систем, различан од аустриског и француског система. По том систему траденс би одговарао само у случају кад би био позван у заштиту, иначе не. Не би се дакле правила разлика, да ли је он могао, и да се умешао у спор, успети да отклони евикцију, или не. Г. Ж. Перић у својој студији „*Два чланка из грађ. суд. поступка*“ (страна 18 примедба 5) вели за ово правило из § 339 да је правично, и ако и сам увиђа тешкоћу у случају кад би се утврдило, да заштитник, и да је интервенисао, не би добио парницу. Међутим та тешкоћа нас баш и одлучује, да §-у 339 грађ. суд. поступка не дамо онај значај, који он, судећи бар по редакцији, изгледа да има. Систем заснован безусловно на том параграфу био би одвећ неправичан. Ми можемо да разумемо француски и аустријски систем, по коме траденс, у случају да није позвао заштитника, губи право на накнаду штете, ако би овај утврдио, да би са доказима, којима располаже, могао добити парницу, али не можемо да појмимо систем, по коме се траденс без икаквих разлога ослобађа сваке обавезе, само ако није позван у заштиту, и ако апсолутно није могао ни у колико утицати на исход спора. Нарочито с обзиром на § 555 грађ. законика, као један пропис материјалног права, не сме се дати апсолутни значај §-у 339 грађ. суд. поступка. Према томе ми мислимо, да поменути § 339 треба тако разумети, да штићеник нема права тражити накнаду штете од заштитника само и једино у случају ако овај докаже, да би спор добио, да је у њему он интервенисао. У сваком другом случају траденс је одговоран за штету, на основу § 555 грађ. законика. Прописима грађ. суд. поступка о заштити ми не придајемо апсолутну важност још и из тога разлога, што су и они непотпуни и нејасни. Тако, по § 338 ако заштитник неће штићеника да брани, одговара за штету. Из тог §-а, *argumento a contrario*, изилази, да заштитник не одговара за штету, само ако се умешао у спор, без обзира, да ли је његова интервенција довела до каквог резултата. А ово је несумњиво погрешно. Заштитник одговара и у случају кад није могао одбранити штићеника, ма колико ревносно да се заузимао, и то одговара на основу § 555 грађ. законика, који је овде од пресудне важности.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ретних уговора о отуђењу ствари а нарочити значај има код куповине и продаје, односно код уговора о размени. Став први тога §-а гласи: „Кад ко уговор закључи таквим начином, да ствар на другога пренесе тако, да му се зато наплата учини, онда он наравно свагда и јемствује или добар стоји..... за сва она својства....“ итд.

Када се рассмотре сви прописи грађ. законика који говоре о гаранџи траденса за квалитет ствари, одмах се увиђа, да је наш законодавац исцрпно изложно у ком случају све наступа одговорност траденсова. О том питању које се могло расправити једном или двома одредбама, говори се у пет опсежних параграфа (§§ 554—558 грађ. зак.) док је питање о гаранџи услед евикџије, које смо раније поменули, врло непотпуно расправљено, а нека питања од не мање важности, која се односе баш на ову обавезу траденсову да гарантује за мане и недостатке ствари, нису ни додирнута. О томе ћемо се већ мало доцније уверити. Овако опширност код једног питања на рачун других, исто толико важних питања, за осуду је. Зар је разложно и умесно казати да продавац одговара за уговорене особине ствари и исцрпно побројати све случајеве у којима наступа његова одговорност, а не изјаснити се у чему се састоји та одговорност, тј. каква права из ње припадају акџиџијенсу; да ли она зависи од испуњења каквих услова од стране прибавиоца, или не; да ли траје непрестано, или је у времењу ограничена, тако да по истеку одређеног рока престају сва права према траденсу? Несумњиво је, да брижљив законодавац не би пропустио то учинити.

Али, да пређемо на расправљање самог питања. Као што напоменусмо, у грађ. законик у опширно је разложено, у ком случају је траденс одговоран. Да наведемо те прописе. Траденс гарантује:

1) ....„за сва она својства, која су код ствари уговорена....“ (§ 554 ал. 3.).

2) ....„за сва она својства.... која се обично код ње (тј. ствари) претпостављају, да се по својој природи и по смислу уговора употребити може“ (§ 554 in fine).

3) ....„таква својства, која би ствари приписивао, а које она нема, а требало би по природи (својој) да их има“ (§ 555 ал. 1).

4) ....„за својства.... која би ствари приписивао.... и која ствар треба да има по уговору“ (§ 555 ал. 2).

5) „кад би особите недостатке код ствари једне прећутао и прикривао....“ (§ 555 ал. 3).

6) „кад би лажно издавао, да је ствар за какву потребу способна, а није....“ (§ 555 ал. 4).

7) „Кад би наводио, да ствар ни обичних недостатака нема, па би се противно показало.“

И ако би се по бројности и опширности ових одредаба, којима је утврђено, за шта све одговара траденс, на први поглед могло закључити, да је бар то питање у нашем грађ. законнику свестрано расправљено, ипак у ствари није тако. По нашем мишљењу, врло је непрактичан овакав начин излагања, којим се законодавац послужио при одређивању, за какве мане и недостатке гарантује траденс. Појединачно набрајање случајева, учињено без икакве системе и без утврђених принципа, који би у сваком случају имали да се примене, има ту незгодну страну, што не може никад предвидети све случајеве и што се лако може појавити случај, о коме се не говори у наведеним одредбама. Тада наступа тешкоћа, по ком би се законском пропису такав случај расправио.

Ако би се цитирани прописи грађ. законика тумачили одвојено, сваки за себе, што, мислимо, не би било правилно, дошли бисмо до тог резултата, да питање о овој обавези траденсовој у сличним случајевима на разне начине буде расправљено, јер прописи §§ 554, 555 и 556 грађ. зак. у неким тачкама се размимолазе. Према томе дакле, на ово питање треба гледати са извесног принципијелног гледишта и поменути прописе тумачити у вези један с другим, као једну целину. Из тог разлога ми ћемо на други начин, а не онако како је урадио Грађански Законик, изложити, у ком случају наступа одговорност траденсова и какав је обим те одговорности. Покушаћемо наиме, да то питање расправимо системски, тако да се по утврђеним правилима у сваком конкретном случају има само испитати, да ли постоје правне претпоставке за одговорност траденсову.

I. Први услов за одговорност траденсову је да ствар има *недостатака* или *мана* (Вид. §§ 454, 455 и 456 нашег грађ. зак.; §§ 922—933 аустриског; §§ 459—493 немачког и art. 1641—1649 француског грађ. законика). Обе ове речи узимамо у обичном њиховом значењу, у значењу, у ком се

употребљавају у обичном животу. Другим речима, потребно је, да ствар или никако и нема она ствојства, која по својој природи или уговору треба да има, или да их нема у толикој мери, да се услед тога не могу извући из ствари оне користи, које би ствар давала, кад би била без икаквих мана. Разуме се, да код овог услова у првом реду треба гледати на оно што су странке уговориле, каква је њихова намера била па према томе решавати то фактичко питање, да ли у поједином конкретном случају ствар, која је предмет уговора, има какву ману или недостатак, или пак нема, од чега пак зависи постојање одговорности односно неодговорности траденсове. Ако се у уговору ништа нарочито не спомиње о особинама ствари, онда при расправљању горњег питања ваља имати у виду оне особине, које ствар по својој природи или редовној намени, треба да има.

Напомињемо да с овим не треба побргати случај, кад је продата са свим друга ствар, јер тада, услед битне заблуде у предмету уговора, немамо пристанка странака, тог конститутивног елемента сваког уговора, па нећемо имати ни уговора. Ниједна страна неће бити обавезана, нити ће радње, које су странке предузеле и извршиле у циљу закључења уговора имати каквих правних последица.

II. Други услов је, да тај недостатак буде *велики, озбиљан*. Појмљиво је да не треба због какве ситнице признати кушцу она права, које он има у случају кад купљена ствар има какав велики недостатак. Ако су у уговору нарочито предвиђене особине, које ствар треба да има, оскудна ма и једне од тих особина чиниће траденса одговорним за штету. Овај други услов је потпуно умесан и правичан, јер ако ствар има малих недостатака, опет ће се моћи употребити на оно, чему је намењена.

Наш грађ. законик, не постављајући, као што знамо, општа правила о условима под којима је траденс одговоран за недостатке ствари, не говори нарочито ни о овом услову као неопходној претпоставци за одговорност траденсову. У § 554 не прави се разлика између малих и великих недостатака, али у § 555 изрично се каже: „који би *особите* недостатке код једне ствари прећутао или прикривао“ ... биће одговоран за штету. Ми мислимо, да и остале прописе грађ. законика, који говоре о недостатцима и манама које траденс гарантује, треба разумети у том смислу, да се они односе

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

само на велике, озбиљне „особите“ недостатке како их законодавац назива у § 555.

У аустријском грађ. законнику налазе се слични прописи, одакле су и преведени §§ 554 и 555 нашег грађ. законика. (Вид. §§ 922 и 923 аустр. грађ. законика: § 923 гласи: ... „*wer ungewöhnliche Mängel der Sache... verschweigt...*“). У француском праву овај услов је изрично предвиђен (B. art. 1641 de Code Civil)¹

У немачком праву је тако исто. § 459 (in fine) des bürgerl. Gbusesches für das deutsche Reich, изрично вели: ... „*Eine unerhebliche Minderung des Werthes oder der Tauglichkeit der Sache kommt nicht in Betracht.*“

Питање пак, да ли је који недостатак велики или пак незнатан, и да ли је према томе традене одговоран или не, је чисто фактичко и има се у сваком конкретном случају у суду расправити, с обзиром на намере странака као и све остале посебне прилике и околности.

III. Трећи и последњи услов је, да је недостатак био *скривен*, да купцу није био познат. У противном случају ако су мане или недостатци ствари били видљиви и купцу познати, претпоставља се, да је он хтео купити ствар и поред тих недостатака, и да је према томе и одмеравао цену, коју је за ствар нудио.

О овоме услови говори се у § 556 грађ. законика који гласи: „За недостатке, који свакоме у очи падају, није дужан нико јемствовати, осим ако је нарочито у уговору назначено, да ствар баш никаква недостатка ни бремена нема“. Исти такав пропис налази се у § 928 аустр. грађ. законика. („*Fallen die Mängel einer Sache in die Augen... so findet keine Gewährleistung statt.*“).

У art. 1642 француског Code Civil-а такође је изрично прописано, да традене не одговара за видљиве и очигледне мане. Тај члан гласи: „*Le vendeur n'est pas tenu des vices apparents et dont l'acheteur a pu se convaincre lui même.*“.

Немачки грађански законик је у истом смислу (Видети § 460 тог законика).

Код овог трећег услова да напоменемо, да из тога што се тражи да је недостатак био скривен, излази да традене

¹ G. Baudry-Lacantinerie et L. Saignat: *Traité de droit civil*, t. XVII De la vente et de l'échange, page 352.

одговара само за недостатке, који су постојали, пре но што је ствар прешла у државину прибавиоачеву. Ово треба тако разумети, да није потребно да је баш сам недостатак постојао у време предаје ствари, већ је довољно да је тада постојао узрок кога се недостатак ма и доцније појавио.

Да ли је који недостатак био скривен или не, такође је фактичко питање, на које се не може дати одговор, који би, у опште вредео за све случајеве. То се питање у сваком посебном случају према конкретним приликама и околностима има расправити.

Кад су ова три услова испуњена, наступа одговорност траденсова, и то без обзира, да ли је уговорено да ће он одговарати за особине ствари, или не. То се види из поминутог § 554 који гласи: „Кад ко уговор закључи таквим начином, да ствар на другога пренесе тако, да му се зато наплата учини, онда он наравно свагда и јемствује или добар стоји, *ако се и не изрази*, за сва она својства итд.“ То је несумњиво. Али, може се у уговор ставити таква клаузула којом се одговорност траденсова умањава, своди на мањи број случајева или се шта више потпуно искључује, тако да траденс ни за шта не гарантује? Не видимо разлога, зашто би то било забрањено, пошто се пропис § 554 не тиче ни јавног поретка ни морала (§ 13 грађ. законика) и може се изменити узајамним споразумом странака. Ипак ако би траденс радио злонамерно (долозно), био би одговоран за штету. (§§ 28 и 537 грађ. законика).

Један изузетак постоји од правила, да продавац одговара за мане и недостатке ствари, без обзира да ли се уговором на то обавезао или није. Има дакле случајева, кад неће наступити законска гаранција, кад ће траденс одговарати само тако, ако је у уговору изречно предвиђено, да он гарантује за квалитет ствари. То ће најме бити онда, кад се уговор о преносу својине односи на ствари у гомили, „ђутуре“. Тада се претпоставља, да је ствар купљена са ризиком да се носе и њени евентуални недостатци. Изузетак овај предвиђа § 558 грађ. законика, који гласи: „Ако би уговор гласио на ствари ђутуре или гомилом, то јест онако као што стоје и леже, без броја, мере и ваге да се предаду, онда јемства и накнаде нема, осим особита случаја, ако би се такви недостатци и махне откриле, за које се уговором нарочито јемствује“. Исти овакав пропис имамо у § 930 аустр. грађ. зак., одакле је он и узет.

Што се тиче питања, да ли је траденс одговоран и у случају кад он сам није знао за недостатке ствари, мислимо да на то питање треба одговорити афирмативно. Та околност, да ли је траденс знао или не, за недостатке ствари, није ни од каква утицаја на право акципијенса да тражи накнаду штете пошто је он у сваком случају оштећен. Наш законодавац нигде не говори о томе, из чега закључујемо, да и он сматра ту околност за индиферентну.

Пошто смо изложили услове под којима наступа одговорност траденсова, остаје нам да расмотримо ово важно питање: у чему се састоји та одговорност, то јест каква права има прибавилац према траденсу, у случају да се утврди постојање недостатака или мане на ствари. Али пре но што дамо одговор на то питање са гледишта нашег грађ. законика, да видимо како је оно расправљено у римском праву и у данашњим модерним законодавствима.

У римском праву стајала су прибавиоцу на расположењу ова два права: да врати ствар и тражи повраћај цене, — дакле да поништи уговор о продаји, односно отуђењу у опште; или ако не тражи поништај уговора, већ хоће да задржи ствар, може да тражи да се сведе цена, у колико је ствар изгубила од своје вредности услед недостатака. Ради остварења тих права имао је прибавилац нарочите тужбе: *actio redhibitoria* и *actio aestimatoria quanti minoris*. Првом се тражио поништај уговора и повраћај у пређашње стање (*redhibere est facere, ut rursus habeat venditor, quod habuerit*) а другом пак смањивање цене, сразмерно величини и озбиљности недостатка ствари. Акципијенсу је стајало на вољу употребити једно или друго право. Међутим, по правилу *actio redhibitoria* употребљавала се, кад би недостаци били тако велики, да прибавилац, не могући ни у ком случају очекивати од ствари оне користи којима се надао, нема разлога да ствар задржи и зато тражи поништај уговора. При мањим недостатцима прибавилац се задовољавао тужбом *quanti minoris*.

Француски *Code Civil* усвојио је потпуно римски систем. То се види из art. 1644 у коме се изрично признају купцу поменута два права. Тај члан гласи: „Dans les cas des articles 1641 et 1643 (то су чланови који говоре о одговорности продавца за недостатке и мане ствари) l'acheteur a le choix, de rendre la chose et de se faire restituer le prix, ou de gar-

der la chose et de se faire rendre une partie du prix, telle qu'elle sera arbitrée par expert.“ Коментаристе француске као Нус, Baudry-Lacantinerie, Léo Saignat, Guillonard и др. мисле, да у место тога може се признати право прибавиоцу, да тражи оправку ствари и уклањање недостатака, ако је само могуће, претпостављајући наравно, да то не повлачи изванредне трошкове, несразмерне са вредношћу ствари.¹

У француском праву чини се даље и та разлика, да ли је траденс знао за недостатке ствари, или није, па у првом случају дужан је, поред тога што ће вратити цену, накнадити и сву штету, коју би прибавилац претрпео услед поништаја уговора, а у другом случају одговара још само за трошкове при продаји.

Систем немачког грађанског законика је исти такав. § 462 изречно вели: „Wegen eines Mangels, den der Verkäufer nach den Vorschriften der §§ 459, 460 zu vertreten hat, kann der Käufer Rückgängigmachung des Kaufes (Wandelung) oder Herabsetzung des Preises (Minderung), verlangen.“ Ово наређење је тако јасно, да није потребно ни објашњавати га. У неким случајевима (§ 463) немачки законодавац допушта купцу да тражи само накнаду штете.

У аустријском праву важи такође римски систем. Прописи о томе налазе се у § 923 аустр. грађ. законика, који гласи: „Ist der die Gewährleistung begründende Mangel von der Art, dass er nicht mehr gehoben werden kann, und, dass er den ordentlichen Gebrauch der Sache verhindert; so kann der Verkürzte die gänzliche Aufhebung des Vertrages; wenn hingegen sich das Fehlende, z. B. an Mass oder Gewicht, nachtragen lässt, nur diesen Nachtrag; in beiden Fällen aber auch den Ersatz des weiteren Schadens, und, dafern der andere Teil unredlich gehandelt hat, auch den entgangenen Nutzen fordern.“

Као што се види из цитираног §-а, купац има по аустријском грађ. закону и право на *actio redhibitoria* и право на *actio quanti minoris*, према томе, да ли је појављени недостатак велики, озбиљан, или је пак незнатан. У оба пак случаја дато је прибавиоцу и право на накнаду штете, и то ако је траденс био савестан, накнађује само стварно претрпљену штету; а ако је био несавестан, дужан је накнадити и из-

¹ B. Lacantinerie et L. Saignat: op. cit. p. 370.

губљену добит (*lucrum cessans, den entgangenen Nutzen* — § 923 in fine).

Ми смо нарочито навели системе модерних законодавстава код овог питања, да бисмо истакли ону једноликост, која се одмах опажа, и која нам даје поуздану основу за решење истог питања у нашем праву.

Одмах да констатујемо, да је наш законодавац сматрао за излишно, да доноси нарочите одредбе о правима прибавиоцима према траденсу, у случају да ствар буде имала каквих мана. Редактори нашег грађ. законика нису унели § 932 аустр. грађ. законика у наш грађ. законик и тако је ово питање остало скоро нерешено. Али, они су друго нешто учинили. Преводeћи § 923 у коме се говори о томе, за које недостатке ствари траденс одговара, и који је постао наш § 555, они су последњем ставу § 923 „такав ће за то одговарати“ додали у § 555 и ову реченицу: „и за штету која је отуда произишла накнаду учинити.

Кад овако стоји ствар, онда изгледа, да је наш законодавац дао питању, које овде расматрамо, нарочиту солуцију. Изишло би, да прибавилац нема право ни на *actio redhibitoria* ни *aestimatoria*, већ једино има право да тражи накнаду штете. Значило би, да је српски законодавац усвојио особени систем, различан и од римског и од система модерних законодавстава.

Да ли се из те околности, што су редактори нашег грађ. законика изоставили § 932 аустр. грађ. законика, а §-у 555 додали једну реченицу коју његов изворник (§ 923 аустр. грађ. зак.) нема; може извести, да је наш законодавац хтео усвојити код овог питања нарочити систем? Ми мислимо да се такав закључак не сме извести, из ових разлога: 1) Што је римски систем, који су усвојила сва модерна законодавства, врло рационалан и правичан, па према томе није било никаквих разлога за његово напуштање; и 2) што наши кодификатори нису радили самостално већ су усвајали правне установе и системе из туђинских права, у првом реду аустриског, па руковођени жељом да законик буде што краћи, унели су из § 932 у наш § 555 само онај став, који говори о накнади штете, мислећи да је то довољно.

Поред ових разлога, који, по нашем мишљењу, имају вредности, да наведемо и то, да би систем заснован на дословном тумачењу последњег става § 555 грађ. зак. био врло

непрактичан. Прибавилац би према томе морао у сваком случају задржати ствар и ако му је она можда, због недостатака, апсолутно некорисна, а имао би само да тражи накнаду штете. Ми не можемо да замислимо разлоге који би руководили законодавца да да такву солуцију овом питању, кад је јасно, да има простија, логичнија и умеснија солуција — она која је постојала у рим. праву и која данас постоји у модерним законодавствима.

Да објаснимо то једним примером: А купи од Б литар вина и још пре употребе примети да се вино укиселило и да је према томе неупотребљиво. По наведеном систему А би морао задржати вино и тражити накнаду штете. Али, зар није умесније допустити му, да просто врати вино и тражи натраг цену? Из свакидашњег живота знамо, да се такви случајеви врло често дешавају. Практичан живот је већ усвојио римски систем, нарочито у трговачком саобраћају.

Према томе ми мислимо да је и наш законодавац у ствари примио исти систем који постоји у аустриском праву, само што се изразио лаконски, тако да изгледа, да се одвојио од аустриског права и створио нешто ново, ма да у ствари није тако. Пропис § 555 да прибавилац одговара за штету треба схватити тако, да се њиме циља на случај, да је прибавилац претрпео доиста штету какву услед тога, што је ствар имала недостатке. У том случају законодавац је сматрао, да су редовна средства — *actio redhibitoria* и *actio aestimatoria* — недовољна да заштите прибавиоца и зато је нарочито прописао, да прибавилац има право и на накнаду штете. Ова накнада може бити врло велика, и кад је законодавац признао прибавиоцу веће право, да тражи накнаду штете, а, у случају да је траденс био *mala fide*, и изгубљену добит (§ 819 грађ. законика), не знамо по чему би се одузело њему право на *actio redhibitoria* и *aestimatoria*, кад је то право несумњиво мање и незнатније.

Прибавилац има дакле и у нашем праву да бира: или да поништи уговор — врати ствар и добије натраг цену — или да тражи смањење цене.¹ Ми мислимо шта више, да прибавиоцу треба признати и право да тражи поправку ствари, отклањање недостатака, ако је то могуће и не повлачи ве-

¹ Ово мишљење заступа и Г. Ђ. Павловић у свом делу: „О обавезностима и уговорима“ стр. 435.

лике трошкове. Ово му право признајемо на основу § 818 грађ. зак. који гласи: „Да се штета накнади треба све у првашње стање да се постави. Ако то бити не може, онда ваља да се штета процени, па по процени вредност наплати.“ Овај пропис аналогично може се применити и на случај који разматрамо овде.

Поред поменутога два права, а упоредо са њима, има прибавилац да тражи и накнаду штете (§ 555 in fine), и то ако је траденс био савестан, дужан је накнадити само стварно причињену штету (*damnum emergens*) а ако је био несавестан, одговараће и за изгубљену добит — § 819 грађ. законика.

Права прибавиоца на оне две акције, као право на накнаду штете, нису лична права (§§ 33 и 865 грађ. зак.) и зато прелазе на правне последнике његове, било универзалне или сингуларне. Исто тако и дужност траденса да гарантује за квалитет ствари није везана за личност траденсову и зато прелази и на његове наследнике.

Из тога што траденс одговара за оне недостатке ствари, који су били скривени, а постојали су у време предаје, мислимо да је потребно да прибавилац одмах чим примети недостатке има да о томе обавести траденса и употреби права која му према продавцу припадају. Француско право није одредило рок до кога се могу употребити права према траденсу. Оно сматра да је то питање фактичко и да према специјалним особинама појединих ствари један недостатак може дуго времена остати скривен. Зато француски грађ. законик није ограничио, у погледу трајања, право прибавиоца на *actio redhibitoria* и *quanti minoris*. (Видети art 1648 de Code Civil који само прописује да се тужба има подићи, чим се недостатак појави).

Немачки грађ. законик у § 477 одређује, да дужност траденсова да гаранције траје код покретних ствари *шест* месеци, а код непокретних годину дана. Тај рок почиње тећи од дана предаје (§ 483). По истеку тога рока, траденс је слободан од сваке гаранције. У аустријском грађ. законнику такође је прописано да се права прибавиоца према траденсу могу реализовати само у извесном року по предаји. Тај рок износи, по § 933, код покретних ствари *шест* месеци, а код непокретних *три* године. Наш грађански законик није ово питање предвидео. § 933 аустр. грађ. законика није унет у

наш грађ. законик. Према томе морамо применити опште прописе о застарелости, у овом случају § 939 став I, који гласи: „Право на тражење накнаде за штету, застариће за три године дана од дана кад је оштећеном штета позната постала.“

На завршетку да поменемо и питање шта ће бити са стварним правима трећих лица, у случају да је прибавилац употребио *actio redhibitoria*, поништио уговор, предао ствар траденсу и примио цену натраг? Претпоставимо на пример да је прибавилац у времењу кад је ствар била код њега, одобрио хипотеку за обезбеду каквог дуга. Каква је судбине те хипотеке? Ово се питање поставља у погледу непокретних ствари. У франц. праву ово питање је спорно. Ипак већина писаца мисли, да треба применити правило: *resoluto iure dantis resolvitur ius accipientis* и одлучити, да раскид уговора има ретроактивно дејство и да према томе стварна права *ipso iure* престају важити.¹ Ову солуцију мислимо, треба усвојити и у српском праву.

Ј. П. Марковић,

докторанд права.

¹ Видети у *B. Lacantinerie et L. Saignat*, *op. cit.* p. 371—373 где је ово питање исцрпно расправљено.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ч Е К

И

ПОТРЕБА ЊЕГОВОГ ЗАКОНСКОГ НОРМИРАЊА У НАС

ОД

М. М. СТАНОЈЕВИЋА,

СУДИЈЕ ПРВОСТ. СУДА

У нашем трговачком законуку нема апсолутно никакве принципијелне одредбе о чеку. Све што у опште има у нашем законодавству о чеку, то су оно неколико одредаба у закону и штатуту Народне Банке, ну, у којима нема ничега што би се односило на правну природу чека и његово законско нормирање као правне установе.

Чек је у нас у опште слабо познат и слабо се употребљује у нашем унутрашњем саобраћају. Међу тим је корист од чека у кредитно-новчаном саобраћају и његова улога с економског гледишта тако велика, да би његова живља употреба несумњиво дала већег полета нашој трговини. У место да се ради какве исплате даје сâм новац, у натури, даје се чек, који служи као средство плаћања и компензација и тако чини неоцењене услуге саобраћају. Вероватно, да ће са развитком трговине и у нас чек доћи у живљу циркулацију, и освојити шире земљиште акције у пословима, у којима чек посредује, што је на страни одавна учинио, ну, да то буде прека је потреба да се чек као правна установа и у нас што пре законом нормира, и законским регулисањем његовог правног положаја и у нас, огарантује његова сигурност у саобраћају.

Поменута празнина у нашем законодавству о овој материји, поодавно је опажена и обраћена пажња на потребу да

се донесе закон о чеку, ну, на жалост, ова потреба, као и многе друге ни до данас није подмирена.¹ Све пак дотле док се чек законом не регулише и не огарантује његова правна важност и сигурност у саобраћају, он ће и даље остати у слабој употреби и неће моћи доносити оне користи нашем кредитно-новчаном саобраћају и привреди, какве би извесно по својој намени и улози доносио. При реформи нашег трговачког законика, за коју се чине припреме од дужег времена, био би велики грех незадовољити поменути акутну потребу законског нормирања чека, ако се не би раније донео специјалан закон о чеку, као што би требало. И сама пак обрада ове важне материје трговачког права, у опште је оскудна у нашој правној литератури, јер осим једне лепе и корисне студије г. Мил. Туцаковића, коју спомињемо ниже, нешто опште концепције о чеку у делу г. Сп. Радојичића² и још неких краћих спомена у неким списима о трговачком праву, нама бар није позната каква друга обилнија обрада ове материје. Корист пак и важност њена заслужују већу пажњу и исцрпну студију. С тога је потребно позабавити се више овим предметом, јер држимо, да ће се обилнијом студијом и чешћим указивањем на поменути потребу законског нормирања чека, пре приступити и самом њеном подмирењу законодавним путем.

Изnoseћи у овој малој студији резиме теоријско-правних принципа, који су у опште признати у науци о чеку, дужност нам је била, на првом месту да споменемо поменути потребу, која је сада још акутнија, држећи да ће њихова студија пре покренути на попуњење поменуте празнине у нашем законодавству о овој материји, како би и сама наша трговина добила онакав полет, какав јој треба желети према развојку савремене стране трговине. Јер, по речима једног одличног писца трговачког права, чијим смо се делом по-

¹ Још 1891 г. у лепој и занимљивој студији: „Чек. (Један прилог за кодификацију нашег трговачког права)“, штампаној у „Праву“ за поменути годину, познати наш писац меничног права г. Мил. Туцаковић, обратио је пажњу на поменути потребу: „Ко ће данас радити — рекао је још тада са свим умесно г. Туцаковић у поменутој студији — с неким папиром, који није законом регулисан, чији се правни значај и правна важност не зна никада тачно? Како ће саобраћај употребљавати чек као папир од вредности, кад многе операције с њим нису законски санкционисане?“ („Право“ за 1891 стр. 551).

² „Основи трговачког права“ од Сп. Радојичића. Стр. 351—353.

главито и служили при овој студији,¹ „збиља, зар трговина није у савременој епоси велики пацификатор народа, и зар трговац који етаблира своје контоаре по свима крајевима света није први пуномоћник цивилизације?“

* * *

Чек је стара установа и права му је колевка Енглеска. У Енглеској и Скотској постоје више од једнег века два обичаја, који су извесно допринели ономе сиљном развитуку, који су достигли индустрија, трговина и пољопривреда у овим земљама. Први је обичај у томе, што сваки поље имућнији појединац, трговац или не трговац, има једног банкара, код кога депонује разне вредности, које је преко дан примио: металне новце, банкноте, трате или ефекте којима су приспели рокови, задржавајући у својој благајни само мале суме које су му потребне за његове свакидашње потребе. Други је обичај, који је тако исто распрострањен, у томе, што се за менице, које се потписују у трговини, узима домицил банкара. На овај начин банкар се налаже да плати све ефекте о року, а издавалац има да се брине само о томе да његов контокорент буде до цифре, која је довољна да одговори свима потребама.

Ова два обичаја од којих је један природна последица другог показују користи које је излишно истицати. Ослобођавајући се чувања при себи онога што имају у готову или у банчиним меницама, не излажу се опасностима крађе, пожара, губитка у преносу, или од погрешака у рачуну, а сем тога и досадног рачунања непрестано, очекивања плаћања, прегледања књига, надзиравања званичника и служилаца благајне. Нарешујући банкар да оперише покрићима и да извршује плаћања трата о роковима, уштеђују се трошкови благајне и благајника, и ослобођавају се држања више или мање компликованог рачуноводства. Осим тога, све суме депоноване код банкара или уписане у рачуну каквог приватног лица, немају потребе да буду увек на расположењу — disponible. — Један део банкар обично ангажује у опрезне операције и са кратким роком и тада плаћа већи или мањи интерес. Што су обилнији депозити, знатније су и суме које

¹ „Précis de droit commercial“ — Pradier—Fodéré.

се могу извући тако из њиховог диспонибилитета и посветити оживљењу трговине и индустрије. На овај се начин један огроман капитал отрже од нерадње и доноси интерес депоненту доприноси увећању општег богатства. Може се појмити онда каква је улога, коју врши чек у овој општој навици предаја „депозита“ у банку. Од незапамћеног времена, кад се имала да изврши исплата у готову, располагали су једним дѐлом свога капитала средством једног мандата, који се имао платити по презентацији. Овоме мандату, коме је аналого егзистовала признаница благајне у Француској, дали су име *чек*. Чек је дакле главни предмет депозитних банака. Он допушта да имамо увек на своме расположењу суме, којих смо се лишили у корист банкарa; око њега се окреће ова вешта комбинација помоћу које су и најмањи капитали реално продуктивни. Али никада није било склоности код трговца с оне стране Ла Манша да од чека створи средство циркулације и кредита. Чек је за Енглеза новац, и како свако за-кашњено уношење у касу може не само да проузрокује ризик неплаћања, већ и губитак интереса, он се жури да ремитује чекове које прими своме банкару, који им врши покриће и записује им суму у њиховом кредиту.

У Француској су одавно постојали кредитни заводи за примање депозита. Не рачунећи Француску банку, чија је цифра конто-курента приватних лица прелазила понекад 200 милиона, а ретко силазила испод 120 милиона, одавно постоји у Француској велики број приватних банака, које примају капитале у депô, и које плаћају депонентима већи или мањи интерес. Још контоар д'есконт, чији се постанак датира од 1848 г. увео је за своју клијентелу обичај депозита на контокуренте; *Crédit foncier* и *Crédit mobilier* одавна су се одавали истим операцијама, и капитали које пуштају тако у циркулацију и кредит доста су знатни; код *Crédit foncier* достигли су до 222 милиона.

Чек је био познат у Француској и пре него што су извесни кредитни заводи покушали да га вулгаризују. *Mandat rouge*, који издаје Француска банка својим клијентима у циљу оперисања вирмана једног рачуна на други, — и *mandat blanc* који служи за повуку капитала који су депоновани у банку на конто-курент, нису ништа друго до чекови. Бонови благајне које издају банкар и чекови су у ембрионарној форми. Исто тако и признанице или квите које служе за доказ де-

позита и њихову повуку према потреби. Најзад, Crédit foncier и Crédit mobilier издају одавна клијентима са којима су у пословним односима признаничне записе, који су прави чекови, помоћу којих ови клијенти оперишу свима кретањима капитала који се воде у њиховим контокурентима.

У Француској дакле није био непознат поступак са рачунима остава, чекова, вирмана и компензација, као што се могло то и мислити, и пре закона од 14—20 јуна 1865. којим је чек законски нормиран као правна установа, а који је допуњен законом од 19 фебруара 1874 г. Сви елементи механизма који агира са тако великом моћи код других народа егзистирали су дакле и у Француској; имало је довољно полета и иницијативе да добију још више снаге и да би могли производити знатније резултате. Закон од 14 јуна 1865 о чеку имао је за предмет да да емисији и трансмисији чекова све могуће олакшице.

Корист од чекова. — Предаје капитала на контокурент у касе које су отворене и организоване у овоме циљу, групишу једну гомилу малих капитала и дају им тако једну продуктивну моћ, коју неби имали кад би остали растурили по касама појединих приватних лица. Чек је инструменат службе контокурента и комбинованом акцијом контокурента и чекова, добија се овај трипли резултат: плаћа се депонентима интерес на њихове капитале, који им стоје на расположењу; извршује се једна знатна количина исплата без премештања и материјалне употребе готовине и најзад употребљују се за потребе индустрије и трговине капитали, који би без овога средства, баш и кад не би остајали бесплодни у касама, служили само за дневне размене и тако доприносе кретању продукције и трговине не престајући да служе и размени.

Разлика између чека и менице. — И ако имају међу собом заједничке карактере, никако се не може рећи да су чек и меница по виђењу једно исто. *Меница ствара једну обвезу*; код ње има обећања да се плати или да плати неко трећи. Чек је *плаћање у папиру у место у готову*; он не ствара ништа, он само констатује егзистенцију једног капитала на расположењу, (disponible) и индицира депозитару суму коју има да изда или да изврши вирман рачуна.

Форма чека. — *Чек је писмено које под формом мандата плаћања, служи издаваоцу да повуче у своју корист*

или у корист неког трећег, сав или један део капитала, који су уписани у кредиту његовог рачуна код трасата, на кога се чек вуче и код кога су ови капитални на расположењу (*disponibles*). Чек се може вући само по виђењу. Ако би чек био на један или више дана по виђењу, било би немогућно разликовати га од мандата или менице, и благајна би била лишена једног дела својих примања. Налажући чеку обавезу да буде по виђењу, нема бојазни од сличне конфузије. Клаузом по виђењу не заштићавају се само интереси благајне, него и интереси имаоца чекова. Чек је једно плаћање; ну, кад се хоће да изврши једна исплата није довољно то обећати. Чек са датумом претпоставља да капитални са којима располажемо нису слободни у моменту, кад је чек емитован. Он тада долази у категорију кредитних исправа, за које се везује извесан ризик. Сем тога, чек се мора сматрати као средство за компензацију, ну како би било могуће компензирати чекове који би имали разне рокове?

О овоме услову да чек може бити само по виђењу сагласна је и теорија и пракса. По самој његовој саобраћајној природи, по улози коју има да врши, плаћање чеку мора бити одмах по виђењу тј. одмах чим се затражи, ради чега се чек мора презентирати трасату у врло кратком року. Ово двоје: *плаћање по виђењу* и *кратак рок презентације* трасату ради тога виђења тј. наплате, чине битну карактеристику чека. Француски закон изрично каже: „*Toutes stipulations entre le tireur, bénéficiaire ou le tiré, ayant pour objet de rendre le chèque payable autrement qu'à vue et à première réquisition, sont nulles de plein droit.*“ Принцип је дакле код чека: да му је плаћање одмах по виђењу и кратак рок ради ове презентације. Ова клауза да се чек има платити одмах по виђењу, сматра се као нешто што је по самој природи чека и законом одређено и за то време плаћања не мора бити изрично означено у самом чеку, и по правилу не улази у форму чека.

Код чека редовно и бар по форми фигуришу најмање три лица: онај који издаје чек — издавалац, трансант, мандант; онај у чију се корист чек издаје — ремитент; и онај ко треба чек да плати, на кога се чек издаје, вуче — трасат, мандатор. Ну могу бити и само два лица, ако неко изда чек у своју корист те да сâм прими новац од трасата.

Елементи који морају улазити у форму чека ови су:

а) потпис издаваоца тј. онога ко вуче чек, без кога га ни трасат не би платио;

б) име трасата као лица које треба чек да плати за рачун трасанта;

в) име ремитента као лица коме чек треба платити. Ремитент може бити, као што је речено, или сам издавалац, ако он хоће новац да прими или неко друго поименце означено лице;

г) новчана сума која се по чеку има платити;

д) датум и место издања.

Вредност коју је трасант примио, значење исправе да је чек и време плаћања не морају се означити. За ово последње тј. време плаћања, казали смо већ да је по себи самом природом чека и законом одређено, тамо где је чек законски нормиран, тј. да мора бити одмах по виђењу.

Према изложеним елементима, који морају бити у форми чека, једна таква форма чека била би ова:

Андрејевићу и Комп. банџару у Београду.

Београд, петнајестог марта 1906. г.

Платите г. Петру Петровићу трг. из Београда, или по његовој наредби, суму од динара две хиљаде у злату.

Марко Марковић.

Пренос. — Чек може бити потписан не само на доносиоца или на једно именовано лице, већ може бити потписан и „по наредби“, као што се види из горње форме, а пренесен путем преноса.

И ако чек није намењен да има дугу егзистенцију и да циркулише у великом броју руку, налазе се чести случајеви у којима је пренос услов сигурности. Пренос допушта бенефицијару каквог номинативног чека да ремитује чек своме банџару и да се тако курталише трошкова и губитка времена, којима би био изложен кад би морао сâм да тражи наплату. Пренос је у осталом неопходно нужан за чек који се емитује из једног места у друго и преноси вољом експедитора на адресанта тј. онога коме се шаље. Пренос може бити бланко и издавалац не мора да значи вредност коју је примио као што смо већ напоменули. Било је мишљења да је корисна напомена

о примљеној вредности, као и код менице; ну, у осталом она би имала само тај циљ да констатује трговачки карактер операције, карактер који не тражи увек емисију чека. Што се тиче бланко приноса он доликује боље природи чека, по којој чек треба да буде пре свега просто и брзо оруђе, а то може бити само ако имаоцима даје сигурност без икакве ограде.

Претходно покриће. — То је спремљена новчана сума, на коју чек гласи и коју мора имати на расположењу (disponible) код трасанта онај који вуче чек. Код чека мора бити увек претходно покрића код трасанта, и само онај који има нужног покрића код трасата може бити трасант чека. Без овог услова не да се замислити егзистенција чека. Члан 2 франц. закона о чеку од 1865 стипулира два главна услова којима се чек разликује од менице: први је услов да се чек може вући на трећег само ако има претходног покрића; други је услов да се чек увек мора платити по презентацији. Ова два елемента чине битну карактеристику чека, а и пракса их је утврдила.

Што се тиче претходног покрића, експозе мотива за поменути франц. закон од 1865 каже: „да под овим речима треба разумети да покриће треба да постоји не само у моменту, кад чек буде презентираан, већ и у самом моменту, кад је био потписан.“ Овај услов који је строг по изгледу, само је израз једног факта: чек је средство плаћања; недостатак претходног покрића начинио би од њега оруђе кредита и одузео би му његов карактер. Не само што би тај недостатак конституисао превару према фиску, већ и обману према трећима, који треба да гледају у чеку еквивалент једног капитала који егзистира. Обвеза претходног покрића резултује у осталом, из диференције чека. Ова диференција показује у исто време какво може бити порекло овог покрића.

Плаћање по презентацији. — Чек се има платити по презентацији. Овај услов диктује нарочито трговински интерес. Без сумње, чек који би се имао платити у краћем или дужем року, или на извесан број дана по виђењу, ако би се вукло из једног места у друго, не би се разликовао готово од менице, и таксени приход трпео би услед ове супституције знатан мањак. Али би трговина трпела много већу штету од државне благајнице, кад чек не би био декларираан као платив по презентацији. Кад један трговац издаје један чек,

он врши исплату у готовини, и због овог разлога његов је чек акцептован. Али кад би чек био с датумом, плаћање у готовом претворило би се у исплату с роком; може бити чек би још био акцептован, али би тада издавалац био обвезан да води рачун о одлагању плаћања бенефицијару, што би се показало у увећању интереса. Све користи које се извлаче од депозита на конто-куренте превазилазила би маса незгода, кад чекови не би били увек плативи по презентацији. Тада би боље било имати своју благајну при себи и своје капитале у својој руци.

Место одакле се чек може вући. — Чек се може вући у једном месту а плаћање да буде у другом месту или у истом месту. Ова одредба допушта да се врше вирмани и компензације из једног места у друго, и тако умањује потреба преноса готовог новца.

Чек није по својој природи трговачки посао. — Емисија једног чека баш кад се вуче из једног места у друго, не конституише *по својој природи* трговачки посао. (Члан 4 франц. зак. од 1865) Речи *по својој природи* показују јасно да ће се чек сматрати као трговачки посао или као грађански посао према својству странака и узрока због којих је био потписан. Надлежност ће судови регулисати по обичним правилима општег права. Треба приметити такође да и ако чек, који је емитован из једног места у друго има спољни изглед менице, ипак се ни мало не може асимилovati са меницом у опоме што се тиче надлежности. Било би у осталом, тешко правити такву асимилацију; јер чек вучен из једног места у друго може служити за ликвидацију обавеза, које су закључила поједина лица не трговци; обвеза која неће имати никакав трговачки карактер у својим узроцима.

Солидарност. — Природна је асимилација она, која се односи на солидарну гаранцију издаваоца и преносача, на протест и тужбу за гаранцију. Принципи меничног права о солидарној одговорности свих потписника менице, о протесту и тужби за гаранцију потпуно се примењују и на чек само са извесном разликом о роковима за тражење наплате. Члан 4 франц. закона о чеку каже: да се одредбе трговачког законика које се тичу солидарне гаранције издаваоца и преносача, протеста и тужбе за гаранцију, у материји менице, примењује и на чекове. Са економског гледишта солидар-

ност је потребна за успех чекова и њихову општу адонцију. Ималац чека треба да има потпуну сигурност: нужност покрића гарантује му да издавалац не може злоупотребити његово поверење; солидарна одговорност преносача гарантује му осим тога, плаћање његовог чека.

Рок за тражење наплате. — Одредбе меничног права о протесту менице, року за дизање протеста и регресној тужби у принципу се примењују и на чекове, само са извесном разликом. Код чека је принцип да му се плаћање одмах по виђењу, ради чега се мора у врло кратком року презентирати трасату и од овога тражити наплата. Ако се чек не плати по презентацији мора се изискати протест због неисплате, као и код менице иначе његов ималац губи извесне гаранције. Члан 5 франц. зак. о чеку одређује најпотпуније разлику, која постоји између чека и менице, односно рокова за тражење наплате. По члану 100 франц. трговачког законика ималац какве менице дужан је, да према случајевима које овај члан индицира, захтева њену наплату у роковима по истеку рока менице, под санкцијом губитка регреса према преносачима, па баш и према издаваоцу менице, ако је овај спремио покриће. *Нису се могли допустити имаоцу чека тако исто дуги рокови.* Мимо тога, што би му они били некорисни, дуги рокови за тражење наплате чека, изменили би потпуно природу чека, који није намењен за дугу циркулацију.

Две консидерације за иста руководе да се, што је највише могуће, скрате рокови за реализацију чека: на првом месту, стало је за тим да небрежење имаоца чека не пролонгира бескрајно гаранцију преносача и не компромитује одговорност самог издаваоца, што би се за цело десило у случају, кад би покриће пропало услед банкротства банкара; на другом месту не треба да се, увећавајући циркулацију чека, прави од њега оруђе које би заменило кредитне папире. Интерес имаоца овде је у сагласности с фиском (државном благајницом) јер чим чек није реализован интереси теку на корист издаваоца а не имаоца.

Али какви треба да буду рокови за презентацију чека?

Ималац једног чека, каже чл. 5 франц. закона од 1865 г. дужан је да тражи његову наплату у року од пет дана, рачунећи ту дан датума, ако је чек вучен у месту у коме

се има платити, а у року од осам дана, ако је вучен у другом месту. — Ималац чека који не рекламира његову наплату у овим роковима губи рекурс према преносачима; исто тако губи рекурс и према издаваоцу, ако је покриће пропало делом трасата, после поменутих рокова.

Чеку је плаћање, као што смо већ казали, одмах по виђењу тј. чим се покаже. Презентација чека ради исплате рок је његовом плаћању, и протест због неисплате има се дићи сутра дан по његовој презентацији.

Како у нас нема закона о чеку, који би одређивао рокове за презентацију чека трасату ради наплате и подизање протеста због изостале наплате, то је врло тешко казати у коме је року, у конкретном случају, ималац чека дужан да изврши презентацију чека трасату и изиште протест због неисплате.

§ 100 нашег трговачког законика наређује да се: „меница којој је термин плаћања одмах по виђењу, мора исплатити чим се покаже“. Како презентација такве менице „којој је термин плаћања одмах по виђењу“, може бити презентирана на исплату трасату одмах другог дана по издању, и како плаћање чека по самој његовој природи мора бити одмах по виђењу тј. чим се покаже, то држим да се овај законски пропис има применити и за чек. Презентација чека дакле трасату, према овоме законском пропису, ради наплате, имала би се у нас извршити другог дана по издању, ако је чеку плаћање у месту издања; протест пак због неисплате, према § 138 ист. чак имао би се дићи сутра дан по презентацији. У оскудици дакле закона о чеку, којим би се регулисало ово питање, ја држим да се цитирани законски пропис о року плаћања менице: „одмах по виђењу“ може аплицирати и на чек у овом питању.

Quid? — Ако је плаћање у другом ком месту, а не у месту издања?

С. погледом на поменути принцип код чека да му је време плаћања кратко и да се мора платити одмах по виђењу, рок за презентацију чека трасату, и у овом случају мора бити што краћи (6—8 дана) и ако у трговачком законнику нема одредбе, која би се могла аплицирати на овај случај, осим поменутог законског наређења у § 100 из кога то закључујемо.

Казнена санкција. — У државама у којима је чек законом нормиран као правна установа, закони одређују казне за преваре, које могу имати места у материји чекова.

Ове преваре потпадају под три разне категорије:

1-во Чек је снабдевен са лажним датумом ; 2-го чек нема никаквог датума ; 3-ће оскудева претходно покриће. Дејство које производе ове преваре исто је ; оне бришу разлику, која постоји са гледишта порезе између трговачких ефеката и чека. Издавалац који емитује чек без датума, или који га снабде са лажним датумом мора да плати новчану казну до шест на сто од суме на коју је чек вучен. — Емисија чека без претходног покрића подлежи истој новчаној казни, поред примене казних закона, ако има места.

* * *

Изложили смо опште принципе, који су у теорији и законодавствима, код којих је чек усвојен, у опште признати као важећи за чек. Не улазећи у даљу расправу свих појединих питања која се тичу ове материје, као што су питања о правном односу лица у чеку, деоби чекова и друга, за која је потребна и дубља студија и дуже време, остављамо амбициознијим и јачим снагама да их третирају са већом надмоћношћу. У напред споменутом циљу: да би се што скорије приступило подмирењу једне акутне потребе нашег кредитно-новчаног саобраћаја, скоријим доношењем закона о чеку, студирали смо ову материју и изнели овај резиме општих теоријско-правних принципа о чеку, држећи да ће њихово третирање и чешће указивање на поменуту потребу побудити, ако не на што скорију целокупну реформу трговачког законика законодавним путем, оно бар на скорије подмирење поменуте потребе у погледу на чек. Бићемо задовољни ако ова мала обрада овога предмета буде имала бар ту корист.

ИЗ СУДНИЦЕ

По чл. 16 закона о пензионом фонду за удовице и децу умрлих чиновника, удовица има право на пензију ако је њен муж 10 година редовно улагао у удовички фонд, без обзира на то, што улагање није и непрекидно било.

Г-ђа Драга, удова пок. Петра Рад. Николића, бив. пензионара из Неготина, обратила се молбом првостепеном неготинском суду, да јој се према годинама указне службе њеног пок. мужа и његовој последњој систематичној плати досуди право на пензију и да јој се количина исте одреди.

Ова њена молба послата је, у смислу чл. 25 зак. о пензионом фонду, Управи Фондова, да по истој даде своју реч. И Управа Фондова у акту своје од 28 новембра 1903 год. Бр. 4451 навела је, да по чл. 16 зак. о пензионом фонду породица пок. Петра Рад. Николића нема права на пензију за то, што овај није улагао непрекидно 10 година у фонд удовички; да се њему као редовно улагање рачуна само време од 24 новембра 1897 год. па до дана сррти његове — 28 октобра 1903 год., а све раније његово улагање — пре 24 новембра 1897 год., да је пропало у корист фонда и његовој породици не може користити за пензију — чл. 7 зак. о пензионом фонду, јер се по отпуста (27 јануара 1897 год.) није пријавио у законом року за продужно улагање.

Према оваквом одговору управином, суд је решењем својим од 1 децембра 1903 год. Бр. 13.532 одбио молићу од тражења да јој се досуди право на пензију као од тражења неумесног и недоказаног.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ну, по жалби молиље Драге, Касациони Суд примедбама свога I одељења од 13 јануара 1904 год. Бр. 305 поништио је пом. судско решење са ових разлога:

„По чл. 25 закона о пензионом фонду удовица и деце умрлих чиновника суд доноси решење само у случају кад одређује количину пензије. Ну како је у овом случају Управа Фондова у основу оспорила право жалитељици Драги на пензију, то је првостепени суд погрешно, што је горњим својом решењем жалитељицу одбио од њеног тражења, него је требао, кад већ постоји њено тражење, да поступи као у свакој парници и пошто рочиште одреди и ствар извиди, да донесе пресуду у смислу § 303 грађ. суд. пост.“

Суд је ове примедбе као обавезне усвојио, по истима у свему поступно и спор на рочишту извидео, па је пресудом својом од 4 марта 1904 год. Бр. 3637. досудио молиљи Драги право на пензију према последњој систематичној плати мужа јој пок. Петра Рад. Николића, бив. секретара министарства унутрашњих дела и према годинама проведеним у указној државној служби, а сама количина пензије да ће јој се допније решењем одредити. За овакву своју пресуду суд је навео ове разлоге:

„Тужиља је поднесеним решењем Главне Контроле, као јавном исправом — § 187 грађ. суд. пост. доказала, да је пок. Петар Рад. Николић био у државној служби као указни чиновник 15 година и 29 дана; поднесеним пак уверењем благајне начелства окр. крајинског од 11 новеибра 1903 год. Бр. 7243, такође јавном исправом, и то, да је последња систематична месечна плата његова као секретара министарства унутрашњих дела била 336·80 динара и да је као пензионар уживао пензију у 168·94 динара — § 178 грађ. суд. пост. Поднесеним даље изводима из протокола венчаних и протокола умрлих доказала је да је пок. Петар био њен законни муж и да је као такав умро 28 октобра 1903 год. — § 178 и 187 грађ. пост. и да она, као његова удова, има по чл. 16. зак. о пензионом фонду право на пензију према проведеним годинама у указној државној служби и последњој плати свога мужа пок. Петра.

„Приговору Управе Фондова, да тужиља, као удова пок. Петра Рад. Николића, нема права на пензију због тога, што овај није редовно улагао у фонд *пуних десет година*, јер му се као редовно улагање рачуна само оно од повраћаја у службу

од 24 новембра 1897 год. а да му је улагање пре отпуштања из службе, оно, дакле, што је уложио до 27 јануара 1897 год. када је из службе отпуштен, пронао у корист фонда. — нема места са ових разлога.

„По чл. 7. б закона о пенсионом фонду, чиновници који су из државне службе отпуштени па се доцније у ову врате, дужни су да сво време проведено ван службе положити овоме фонду улоге према плати коју добијају и..... својим породицама осигурати права на пенсију за све улагачке године“. — На пенсију пак породица има права, ако је дотичан чиновник био *десет година редован улагач*. Јасно је, дакле, да овај пропис законски тражи, да чиновник улаже у фонд 10 година *редовно* а не и то, да улагање мора *непрекидно* бити, оно може бити и у више маха па је ипак редовно само кад се за време службовања улаже.

„Полазећи, дакле, са тога гледишта, да законодавац за редовно улагање сматра оно, које чиновник даје за време свога службовања, суд налази да је пок. Петар Рад. Николић редовно улагао у фонд пуних 15 година и 29 дана, које је време и у служби провео, по решењу Главне Контроле. Оволики пак број година редовног улагања даје удови право на пенсију — чл. 16. зак. о пенсионом фонду, с тога јој се ова и досудити има.

„То пак, што се пок. Николић није пријавио за улагање у фонд у времену када је ван службе био, не може ни у колико угрожавати удови право на пенсију, јер закон о фонду пенсионом од 21 октобра 1871 год. који је важио у времену када се Николић поново вратио у службу, не наређује, да такав чиновник мора платити улог и за време ван службе пробављено, да би тиме везао године редовног улагања и породици осигурао пенсију за све време редовног улагања. И без тога улагања он је ступио у сва права редовног улагача чим се у службу вратио и своје раније редовно улагање са новим везао. Чл. 7 помннутог закона од 1871 год. наређује истина, да чиновник, који из службе буде отпуштен а има пет година указне и улагачке (године), губи право на улагање а породица му право на пенсију ако се у року од два месеца не пријави, по отпусту, за продужно улагање, — али то се законско наређење не може применити и на пок. Николића, који се у службу поново вратио, јер наведени зак. пропис не предвиђа случај да и такав чи-

новник губи право на улог а породица му на пензију. Другим речима, губитак права на улог и на пензију по чл. 7 закона о пенсионом фонду од 1871 године условљено је даљим останком ван службе и та законска строгост не може се распрострети и на оног чиновника, који се доцније у службу врати, у овом случају на пок. Николита, односно на његову удову.

„Кад се дакле не може применити на пок. Николића, односно удову његову г-ђу Драгу, строгост законска из чл. 7 првог одељка *in fine* старог закона, који је важио у времену повраћаја Николићевог у службу, онда се у толико мање може применити строгост законска из чл. 7 садањег закона о пенсионом фонду, који је ступио у живот у 1900 години; на две године, дакле, по повраћају Николићевом у службу.

„Најзад, суд налази, да на расправу питања о праву тужиље на пензију нема места примени чл. 28 а зак. о пенсионом фонду због тога, што је пок. Николић пре ступања садањег закона у живот имао већ пуних десет година указне службе, а тиме је својој удови и право на пензију осигурао био. Овај законски пропис има се применити само у погледу одређивања стопе за пензију, која ће се доцније решењем одредити.“

Апелациони суд пресудом својом од 8 јуна 1904 год. Бр. 2622 одобрио је пресуду првостепеног суда са том само допуном (по претходно наређеном дослеђењу), што је удови пресудом одредио и количину пензије, а Касациони суд решењем свога I одељења од 11 августа 1904 год. Бр. 7090 оснажио је пресуду Апелационог суда а жалбу Управе Фонда одбацио.

Саопштно,

М. М. Марковић.

Дела из §§ 105, 106, 107, 109, 112, 113, 127 III став, 261, 262 и 284 қазн. зак., за која је надлежан поротни суд по чл. 12 т. 5 зак. о пороти, ако су пресуђена код првостепеног суда не подлеже понова суђењу поротног суда.

(Одлука опште седнице Касационог Суда од 14 марта 1906 бр. 2605).

Пресудом првостепеног суда лесковачког од 7 новембра 1905 бр. 20.027 осуђен је оптужени на казну. Апелациони

суд примедбама II одељења од 1 децембра 1905 бр. 4719 огласио је пресуду за ништавну, што по изменама и допунама закона о пороти од 20 новембра 1905 кривице оваквог рода суде поротни судови, међутим је пресуду по овој кривици донео државни суд, који није надлежан. — Услед тога првостепени суд донесе ново решење — 7 децембра 1905 бр. 22.374 — којим понова стави оптуженог под суд, али порота да му суди. — Ово решење поништио је Касациони Суд из следећих разлога: По чл. 41 зак. о пороти сва кривична дела, која подлеже суђењу поротног суда, а затеку се *непресуђена код првостепених судова*, имају да се расправе по прописима закона о пороти. Према томе, кад се из акта ове кривице види, да је тај суд по овој кривици изрекао своју пресуду 7 новембра 1905 бр. 20.027, дакле пре ступања у живот законске допуне чл. 12 т. 5 о пороти од 20 новембра 1905 са обавезном снагом од 28 новембра исте године, којим законом није измењен нити укинут пропис чл. 41 зак. о пороти, који се и на овај конкретни случај има применити, онда је тај суд погрешно, што је после изречене пресуде пре ступања у важност горе поменуте допуне, доносио друго решење, којим оптуженог ставља под поротни суд, већ је ова кривица као већ *свршена* код првостепеног суда имала даље да се расправи по прописима, који за њу важе, без обзира на чл. 12 т. 5 зак. о пороти, пошто примени овог законског прописа овде нема места (одлука II одељења од 21 јануара 1906 бр. 52). — Првостепени суд дао је противразлоге. Но општа седница касационог суда од 14 марта 1906 бр. 2605 нашла је, да су примедбе II одељења на закону основане, а да противразлози не стоје.

Др. Д. М. Суботић.

Пасивно саучешће у делу убиства.

(Одлука опште седнице Касационог Суда од 14 марта 1906 бр. 2195).

Првостепени суд лесковачки пресудом својом од 20 децембра 1905 бр. 23.713 осудио је оптужену Зорку на три године робије због дела из § 51 казн. зак., што је знала, да ће јој муж бити убијен, па је то прећутала, не јавивши вла-

сти нити своје мужу. — Апелациони суд пресудом својом од 26 јануара 1906 бр. 379 одобрио је ову пресуду. — Касациони суд примедбама II одељења од 16 фебруара 1906 бр. 1668 поништио је ову пресуду из разлога: Кад је оптужена Зорка код полицијске власти на протоколу бр. 13.059 признала: да су оптужени Г. Р. и И. *у њеној кући и у њеном присуству договорили се, како ће да убију њеног мужа, па су за тај циљ узели и њену секиру*, којом је дело извршено, и она против тога није ништа предузимала, већ је својом пасивношћу олакшала оптуженима извршење овог дела, то је оваквим њеним признањем, које није ничим потрвено — § 225 и 227 кр. п. — потпуно доказано њено саучешће, у овом делу, из т. 2 § 36 казн. зак. — Апелациони суд дао је опширне противразлоге, да овде не постоји саучешће, наводећи, да се из самог „пасивног држања“ оптужене Зорке не може извести ово саучешће, пошто је такво мишљење „само једна претпоставка и произвољно изведен закључак по теорији убеђења која није усвојена нашим кривичним поступком и који је закључак противан т. 2 § 221 и § 200 кр. п.“ — Општа седница Касационог суда од 14 марта 1906 бр. 2195 наша је, са 12 против 3 гласа, да су примедбе одељења на закону основане, а да противразлози не стоје, — У Апелационом суду било је такође два одвојена мишљења за постојање саучешћа.

Dr. Д. М. Суботић.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Dr. Драгољуб Аранђеловић: *Неколико речи о миразу, спреми и удомљењу*, по нашем Грађанском Законику. Београд 1905. Страна 35, 8^о. Цена 0.60 динара.

Овом малом расправом из приватног права намеравао је писац да и шире кругове, а не само стручне правнике, упозна са миразом, девојачком спремом и удомљењем, онако како је те установе регулисао грађански законик. Са тога гледишта цењена, расправа је одговорила своме задатку, а у исто време писац је допринео, да се расветли једно питање из нашег приватног права, које је од неоспорне важности по практични живот.

Међутим ми сматрамо, да се овакве расправе у првом реду тичу правника, и да их с тога треба критички оцењивати са чисто правничког гледишта, бар у погледу закључака, изведених на основу прописа грађанског законика. Ради тога и намеравамо да се, упоредо са препоруком ширим читалачким круговима да не пропусте прочитати ову корисну и ваљану књижицу, зауставимо на извесним тврђењима у њој и местимице их допунимо, да би само питање, које се третира, с обзиром на своју важност, било расправљено што јасније и исцрпније.

1. На првом месту, у самом почетку расправе постављена је разлика између моралних и правних дужности супружника у браку, али се при том г. Аранђеловић незгодно изразио, тако да се могу изводити закључци, који не одговарају стварности. Намера г. Аранђеловића без сумње није

била, да расправља то питање о разлици између моралних и правних дужности, пошто њему није ни било места с обзиром на предмет и обим расправе, па се и разлагање пишгчево о моралним и правним дужностима супружника има схватити тако, да је он хтео указати на специјалну природу супружанских дужности. Мисао његова дакле, била је несумњиво та, да између дужности, које проистичу из брака, и права и дужности, које постају другим уговорима, постоје разлике. Дужности супружника су махом такве природе, да се састоје у прибављању неке моралне користи другој страни, ма да ипак из породично правних односа потичу и дужности, које се састоје у прибављању материјалне користи. Разлика та повлачи за собом и разлику у санкцији, у случају неизвршења дужности. Сва права која проистичу из породично-правних односа, огарантована су тужбама; само се код оних права, која се састоје у прибављању неке моралне користи, у случају да буду повређена, не може лице, које своју дужност није испунило, натерати принудним путем помоћу власти на директно извршење обавезе, као што то може бити код обавеза које се састоје *in dando* или *in faciendo*; у овоме последњем случају под претпоставком да обавеза није уговорена *intuitu personae*. Таквом лицу чије је право повређено неиспуњењем дужности, коју је друго лице уговором (браком) било обавезано да изврши, може једино тражити накнаду штете и евентуално раскид уговора (развод брака). Мислимо, да је несумњиво, да и г. Аранђеловић овако схвата супружанске и остале дужности које проистичу из породично-правних односа, и да је једино услед омашке и незгодне стилизације изашло, као да он мисли, да у грађанском законнику специјално у главама које говоре о породично-правним односима, има поред правних прописа и моралних прописа. Такав закључак доиста се може извести, ако се дословно тумачи излагање г. Аранђеловића (стр. 1—2) о разлици између дужности које проистичу из породично-правних односа, али је тај закључак погрешан. Одредбе нашег грађанског законика су прописи позитивног права, обавезни и снабдевени нарочитом санкцијом, а не прописи морала, чије се вршење само препоручује а не наређује. Брак је један правни посао, уговор, па су и његове последице правне природе; другим речима обавезе супружника, које постају закључењем брака, су правне обавезе. Из те околности што § 108. грађ. зако-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ника, који говори о дужностима супружника, не садржи изречне одредбе о санкцији на случај њихове повреде, не сме се извести, да су то прописи без санкције, да они налажу само моралне дужности, чије вршење или невршење зависи од слободне воље супруга и не повлачи за собом никакве правне последице. Такав закључак изводи се, понављамо, ако се не уочи тачно мисао г. Аранђеловића, а погрешност његова увиђа се, чим се прочита поменути параграф, јер су у њему побројане најважније дужности супружанске, чије неиспуњење евентуално представља основ за развод брака. Тако, у тој одредби грађ. законика говори се о верности супружника, заједничком животу, испуњавању брачних дужности и др. које све дужности, кад би биле без санкције, брак не би био правна установа.

Исто то важи и за дужност деце да поштују родитеље, јер и она је правна дужност, а не дужност моралне природе. То тврди и г. Аранђеловић на другом месту своје расправе (стр. 13), где вели, да кћи која не поштује своје родитеље и уда се против њихове воље, нема права да тражи мираз. Санкција права родитеља, да буду од деце поштовани, је као што видимо, врло озбиљна.

2. Говорећи о праву девојака да захтевају мираз од својих родитеља — које им право није признато изречним законским прописима, али се из других одредаба и с обзиром на аустриски грађ. законик закључује, да оно несумњиво постоји и у нашем праву, а до таквог потпуно правилног закључка дошао је и поштовани писац ове расправе — писац је уживање тог права учинио зависним од околности, да ли се девојка удаје с допуштењем родитеља или не (§ 69 грађ. законика). Овај последњи случај био би акт непоштовања родитеља, и давао би им право, да одрекну мираз, под претпоставком да су родитељи, по оцени суда, имали оправдана разлога противити се удаји своје кћери. Тако је ово питање расправљено у студији г. Аранђеловића. Међутим, по нашем мишљењу, питање о праву родитеља да не даду мираз кћерима, које би се удале против њихове воље, мало је сложеније и не може се у сваком случају решити на исти начин. Потребно је чинити неке разлике, које су од важности за правилну расправу горњег питања. Три случаја могу се, наима предвидети: I Девојка још нема пуних 18 година; II Девојка има 18 год., али још није напунила 21 годину; и

III Девојка је пунолетна, тј. има бар 21 годину. Одмах напомињемо, да се овим трећим случајем не мислимо бавити, јер се пунолетна девојка може удати и против воље родитељске нити јој је за то потребно одобрење од суда, којим би се заменио родитељски пристанак. Та околност пак, да ли се девојка удала са саизволењем родитеља или не, није ни од каква утицаја на право њено, да тражи мираз од родитеља. Остаје нам дакле да говоримо само о претпоставкама под I и II.

I. По нашем грађ. закону, девојка која још нема 18 година, не може се удати без пристанка родитеља. Свештеник је дужан, да се у сваком случају увери, да ли постоји одобрење родитељско. Али може се десити, да и поред те забране неки свештеник, намерно или не,¹ венча девојку млађу од 18 година без допуштења њених родитеља. Шта је с браком у том случају? Он у принципу остаје у важности § 73 грађ. зак.² Али, да ли је услед тога отац разрешен своје дужности да кћери да мираз? Може ли се он позвати на ту околност, што се кћи удала против његове воље и није одговорила својој дужности поштовања родитеља — и изјавити, да није дужан дати мираз? Ми мислимо да може, али под условом да суд цени разлоге родитељеве и све остале околности конкретног случаја, па ако се увери, да је родитељ поступио коректно, а да се кћи међутим доиста показала неблагодарна ослободиће оца од обавезе да да мираз. Према том неће суд одбити кћер од тражења мираза, чим се увери да није имала ни 18 година, кад се удала, а удала се против воље својих родитеља. Суд ће се, на против, упустити у оцењивање разлога и очевих (resp. мајчиних) и кћериних и према томе ће донети одлуку с обзиром на све околности посебног случаја.

II. Ако смо у присуству девојке, која има 18 година, али још нема 21 годину, па се она уда против воље својих родитеља, имамо да разликујемо два случаја: а) Или се девојка удала без ичијег одобрења, или б) девојка се користила својим правом из тач. б, § 69 грађ. законика и у место ро-

¹ Та околност је од значаја за кривичну одговорност свештеника, која је регулисана §-ом 141 кривич. законика и чл. 169—179 о црквеним властима.

² Ми апстрахујемо случај из § 72 грађ. зак. да девојка нема ни 15 година у ком случају важност брака зависи од одобрења архијерејског.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

дитељског одобрења добила одобрење за удају од старатељ. судује.

а) Ако је девојка била навршила 18 год., па се удала против воље родитељске, и не питајући за савет и одобрење судије онда важи оно, што смо рекли за случај под I. А ако је пак девојка тражила одобрење од судије, пошто се отац противио њеној удаји, па би судија стао на страну родитеља, а она и поред тога се уда, изгубила би право на мираз.

б) Ако би пак девојка имала одобрење судије да се може удати, и ако се отац противио, имаће право на мираз, нити ће се родитељи моћи изговарати тиме што се кћи удала против њихове воље и одрећи јој мираз. Али, хоће ли се суд упуштати у оцењивање, да ли је удаја кћерина била рационална, умесна, односно, да ли је противљење родитеља било разложно и оправдано. Противно г. Аранђеловићу, ми смо мишљења, да се суд неће упуштати у то питање, што је оно већ једном дефинитивно расправљено напред реченом одлуком судије којим је кћери допуштено да се уда. Па чак да претпоставимо случај, да се кћи допета удала несретно, ни та околност неће је лишити права, да тражи мираз од родитеља, јер није њена кривица, што се тако удала, пошто није радила самовољно, већ се била обратила надлежном лицу за допуштење. Кад је судија нашао, да тај акт девојкин не представља непоштовање родитеља, да се родитељи дакле без оправданог разлога противе удаји кћериној, мислимо да кћи има право на мираз, без обзира на срећу, коју је нашла у браку.

1. Трећи случај, у коме се не слажемо са Г. Аранђеловићем, тиче се тумачења §-а 776 грађ. законика, по ком §-у жена има према мужевљевим повериоцима првенствено право наплате за све тражбине, које потичу из мираза. Овим прописом конституисана је законска хипотека на добрима мужевљевим у корист женину, ради обезбеђења мираза. Та је хипотека прећутна, важи дакле и без уписа, али само према обичним, хирограферним повериоцима мужевљевим. Према заложним повериоцима она нема дејства, сем ако буде уписана, у ком случају стиче ранг од дана уписа и производи исте правне последице, које и редовна, уговорна хипотека.

Међутим редакција §-а 776 и његове допуне решењем од 28 марта 1850 год. (Зборник V стр. 103) наводи нас, да

двојимо хирограферне повериоце мужевљеве на повериоце пре брака и повериоце после брака. По томе би излазило, да жена има првенствено право наплате само према обичним повериоцима мужевљевим, чије су тражбине постале пре брака; а ако хоће да има првенство и над доцнијим повериоцима, треба да упише своју хипотеку. Дословним тумачењем поменутих прописа долази се доиста до таког закључка, који је, мислимо, погрешан. Г. Аранђеловић је пак тако разумео и протумачио § 776 и његову допуну. У ствари пак, поменуто законодавно решење хтело је само да отклони неизвесност односно поверилаца мужевљевих пре брака, док је женино право првенствене наплате према доцнијим повериоцима било несумњиво. Свакојако више има смисла допустити жени првенствено право наплате према повериоцима, који су то постали по закључењу брака, него према повериоцима пре брака. Па кад према овим последњим повериоцима закон даје жени право првенствене наплате, онда тим пре (a fortiori) ваља дати жени то право у погледу доцнијих поверилаца. Овако решење тог питања мислимо да је умесније и логичније.¹

Лазар П. Марковић.

Die Gesinnung des politischen Verbrechers von *Dr. Ernst Freder* (Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft, 2. св. 25 књ.).

Познати проф. Фрања Лист превео је Ломбровову теорију о „рођеном злочинцу“ из антрополошког схватања у психолошко схватање и први открио „злочину“ или „анти-социјалну“ намеру. И школа, коју је Лист основао, поставила је принцип, да за одмеравање казне није мерило објективна тежина дела, већ дубина злочине намере. Нове речи, за један стари, одбачен принцип, који је исто тако добро,

¹ У прилог свога мишљења можемо навести и мишљење нашег пошт. професора Г. Ж. Перића (В. предавања Гр. Права на В. Школи)* — док супротно мишљење дели Г. Ђ. Павловић у свом делу *Хипотекарно Право*, стр. III.

* И „О прв. пр. наплате између држ. и хипот. поверилаца“ стр. 29.

или исто тако рђаво познат у доба римских царева као и у Пруској за време Фридриха Вилхелма IV.

Још је Карл Маркс у својим „Bemerkungen über die neueste preussische Zensurinstruktion“ тај принцип овим речима оборио: „Књижевник је, дакле, изложен страховитом тероризму јурисдикције сумњичења. Тенденциозни закони; закони, који не дају никакву објективну норму, јесу закони тероризма, које је изумела нужда државна под Робеспјером и поквареност, трулеж државна под римским царевима. Закони, који за свој главни критеријум не узимају *радњу* као такву, већ *намеру* учиниочеву, нису ништа друго него позитивне санкције незаконитости. Боље је, као онај руски цар, што је наредио Козацима, да свакоме браду одсеку, него мишљење, у које ја браду кријем узети за критеријум одсецања. Само, у колико се ја изразим и ступам у сферу стварности, — ступам и у сферу законодавчеву... Јер баш тенденциозни закони не казне оно што чиним, већ оно што је ван мога дела.“

Д-р Федер покушао је у расправици, коју смо узели да прикажемо, да докаже: да наука о антисоцијалној намери учиниоца није тако опасна као што се мисли. Наше је мишљење да у том покушају није успео, ма да је он целу ствар замислио као врло лаку. Он наиме тврди нешто, што се никад није порицало. Он доказује, да се за намеру само не казни. Може дакле човек имати „намеру“ каку хоће и мислити шта хоће. Али то су и сви стари кривични законици признавали па чак и аустријски од пре 102 године у § 11, а на неколико векова раније чак и Мартин Лутер, који је опет ту истину узео од Цицерона. Ево шта вели д-р Федер: „Опасан, у смислу кривичног права није онај, који непријатељски мисли о државном поретку који важи (у том је смислу Момзен назвао млађега Граха „највећим политичким злочинцем“), већ онај, за кога се вероватно може узети, да ће своју непријатељску намеру према државном поретку неком кривичном радњом потврдити.“ Даље д-р Федер истиче, да није ништа кажњиво ако се извесан кривични законик не повреди, и да казна долази тек онда, ако се изиђе из оквира кривичних закона, да се тек ту има намера испитати и да ће казна бити у толико већа, у колико буде јача и дубља намера учиниочева, разуме се по мишљењу оних који има ту власт у рукама. Ако на пример једном књижевнику,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

који своје мишљење вазда у законском оквиру изражава, измакне каква увреда величанства, има се према њему што блаже поступити. Јер његова намера у толико маха изражавана у прошлости даје доказа, да постоји врло мала опасност да ће он нову увреду величанства нанети. Само та опасност треба да утиче на величину казне. Само та намера треба судију да определи.

Ма колико да изгледа једнострана наука о антисоцијалној намери, она се ослања на ова три правила: 1. О *покушају* се у опште не води рачун; он се сматра као свршено дело. — 2. *Поврат* се има врло строго казнити. — 3. Ако учинилац дотле није био осуђиван, мора се испитати, какве је намере имао пре дела; без њих има се сматрати за обичног злочинца.

L.

Die Haager Friedenskonferenz, von *Christian Meurer*, Prof. in Würzburg. I. Band: Das Friedensrecht der Haager Konferenz. — München, 1905. Schweizer. 391. стр.

Дело, чији наслов горе исписасмо привукло је пажњу не само уских стручних кругова, већ и шире публике нарочито последњих дана када се чине припреме за наставак велике дипломатске међународне конференције од 1899 год. У њему је брижљива судија о целокупном публикованом материјалу радова хашке конференције. До сада су правници у погледу ове конференције били искључиво упућени на званичне протоколе, који су хронолошким редом и непрегледно били штампани у једну књигу, као и на оскудна саопштења појединих делегата на конференцији, од којих су најважнија проф. *Дорна* из Боне од 1900 и оба америчка делегата *Andrew White-a* у „Мемоарима“, као и пок. *Holls-a* у његовом делу „The peace conference at the Hague 1900.“

Мајер је сав материјал, који је имао на расположењу прерадио тако, да се човеку чини, кад га чита, као да је на самој конференцији.

У првој износи историју која је претходила конференцији и њен правни значај. Даље говори о ранијим општим и специјалним споразумима о међнацији и изборним судо-

вима, мемоар који је силама поднео белгијски делегат на конференцији *Декамп* и израђени пројекти руског делегата *Мартенса*. Главни део књиге обухвата догматички развитак трију правних установа, које су конвенцијом од 29 јула 1899 године делом образоване а делом ново створене, меднацију, интернационалну истражну комисију и изборни суд за сваку ту установу; он је навео и примере њиховог досадашњег рада. Код истражне комисије осврнуо се на познати Хулски догађај, а код изборних судова на мексикански и венецуелски догађај.

За оне, који би хтели да се дубље упознаду са модерним развитком међународног права, ваљало би да набаве ово дело али и нестручњаци које ово питање о правним одношајама између држава може занимати наћи ће у њему пуно поуке.

L.

БЕЛЕШКЕ

Поравнање ван стечаја — Концем 1904 године аустријска влада поднела је горњем дому законски пројекат о поравнању без стечаја, који је 1905 године под именом „Предлога закона о сазиву поверилаца због наступеле или претеће обуставе плаћања“ и усвојен, па послат и посланичкој кући на решавање. Поводом тога написао је *Ернст Либлиц* делце: *Der Zwangsausgleich ohne Konkurs und der Gesetzentwurf über die Einberufung der Gläubiger* (Принудно равнање ван стечаја и законски предлог о сазиву поверилаца), које је изишло у издању бечке правничке књижаре Manz-ове. Писац вели, да штета од стечаја није само у поступку, већ и у томе што се ништи дужникова егзистенција. И најмодернији стечајни поступак има исти циљ, који је имао и у римском праву: ништење личности дужникове и деобу његове имовине. Тај давнашњи циљ мора бити измењен, да опште добро не би отуда трпело штету. Помоћи се можемо само тако, ако избегнемо сте-

чај и то — равнањем ван и пре стечаја. Писац то своје мишљење посматра са два гледишта: правног и економног и долази до закључка на супрот мишљењу старијих правника, да је спас од стечаја — равнање пре стечаја.

*

Број адвоката и адвокатских приправника у Бугарској — Бугарски „Државенъ Вѣстникъ“, службени орган бугарске владе доноси списак адвоката и адвокатских приправника у кнежевини Бугарској, које је објавило Министарство правде. Број адвоката и адвокатских приправника износи према томе списку 810. За последњу годину — у 1905 год. — број се увеличао за 50.

*

Против смртне казне — Приликом последњег конгреса за казнене заводе, који је прошле године држан у Пешти најугледнији научници из целог света ван конгреса држали су збор под председништвом *Ав-*

густа Пијерантонија проф. кривичног права на Универзитету у Риму, на коме се већало о начину пропаганде за укидање смртне казне у свима цивилизованим државама. На томе збору поред осталих узели су учешћа проф. Форел (Цирих), проф. Ру (Дижон), проф. Бруса (Турин), проф. Уго Конти (Калари), проф. Чубински (Харков), проф. Лублински (Петроград), проф. *Божидар Марковић (Београд)*, истражни судија Албанел (Париз) и др. — Проф. Пијерантони говорио је о питању с обзиром на разне европске казнене законе и рекао је, да задржавање смртне казне данас више није питање права, већ питање цивилизације и хуманитета. Сем њега говорили су још Бруса, Албанел и Конти. На посетку је донета резолуција да се умоли централна управа Међународног удружења за казнене заводе, да питање о аболуцији смртне казне унесе у програм VIII Међународног конгреса за казнене заводе. — Осем горе побројаних потписали су резолуцију још и ови: Воазен, председник одељења Касационог Суда (Париз), Диран, адвокат (Париз), проф. Касторкис (Атина), проф. Балфур (Њу-Јорк), г-ђца д-р Лидија Поет (Рим), проф. Питар (Париз), проф. Хендерзен (Чикаго), проф. Боровикинов (Москва), државни саветник Ракилин (Петроград), проф. д-р Борел (Невшател), адвокат Хофстеден (Холандија), адвокат Буржери (Париз), С. Огава, државни саветник (Токијо) и многи други.

*

Хрватско правничко друштво — Почетком фебруара о. г. држало је хрватско правничко друштво у дворници загребачког Универзитета своју редовну годишњу скупштину под председништвом *д-ра Фрање Спевца*. Пошто је поздравио присутне чланове, председник је бацно поглед и на друштвен рад. Констатујући, да је друштво бројало леп број чланова, изразио је наду, да би друштву требали прићи још и они правници, који нису чланови друштва. Изразио је и захвалност влади што је наредила, да сва надлештва морају држати друштвени орган „Мјесећник“ почевши од нове 1906 год. — После њега прочитао је друштвени тајник *Фрањо Халади* извештај управе. Концем 1905 имало је друштво 732 редовна члана и 6 утемељача, свега 738 чланова. Друштвена имовина износи концем 1905 год. свега 24.111 круна. У току године био је приход 11.018 круна а расход 10675 круна. — Хрватска влада од 1883 год. помаже друштво новчано у виду претплате за друштвени орган који морају држати сва надлештва у Хрватској, Славонији па чак и у опсегу задарског Апелационог Суда у Далмацији.

*

Проф. Пфаф — Познати проф. *Пфаф*, чију је прераду *Пандекта* превео д-р Драг. Мијушковић, пре кратког времена по својој молби пензионисан је и као професор права на бечком универзитету и као члан Касационог суда. Том приликом и сам аустријски цар захвалио се признатом правнику истичући

његове заслуге и у судијској служби и на катедри. — *Д-р Леополд Пфаф* рођен је 12 новембра 1837 године у Сибињу и 1860 год. промовиран је на бечком универзитету за доктора права где се хабилитирао одмах идуће 1861 године за аустријско опште приватно право. Доцније је на правној академији у Сибињу предавао римско право, где је остао до 15 септембра 1869 год., када је дошао за редовног професора инсбрушког универзитета за исти предмет а 1872 буде позван на бечки универзитет. — Проф. Пфаф написао је доста дела а најважније му је у друштву с проф. Фрањом Хофманом издање опшћрног *коментара за аустријски грађански законик*, поред *Аустријског приватног права* и др.

*

Нови закони у Црној Гори

— Кнез *Никола* дао је и прогласио два нова закона за Црну Гору: *Кривични законик* и *Закон о штампи*. И један и други нешто су мало измењени преписи наших закона у Србији. Ваља да напоменемо, да начин, како су ови закони ступили у живот није исправан. Црна Гора има данас Устав и изборну скупштину а кнез Никола просто — *указом* даје и проглашава законе.

*

Мађарско правничко друштво

— Пештански адвокат и заступник друштва мађарских драмских писаца *д-р Макс Мартон* држао је предавање о *Ауторском праву* констатујући да угарски законски чланак XVI од 1848, који и данас важи не

одговара захтевима модерног литерарног живота. На крају свога предавања предложио је избор једне комисије, која би израдила једну новелу о ауторском праву. Председник друштва проф. *д-р Тома Вечеј* захвалио се предавачу у име слушалаца на предавању, које ће се на идућој седници ставити на дискусију.

*

Бечка адвокатска комора

Бечка адвокатска комора држала је ту скоро пленарну седницу на којој се решавало о предлогу *укидања титуле „Hof- und Gerichtsadvokat“*. На ту титулу, која управо ништа не значи, имају права адвокати у Бечу, Линцу, Салцбургу и Грацу, докле се у свима другим градовима зову просто *адвокатима*. Пошто је публика често у заблуди, јер мисли да је „Hof- und Gerichtsadvokat“ нешто више од адвоката, и ако су они у свему равни, предложено је, да се та шарена титула једном за свагда укине. У том смислу донета је и резолуција, којом ће умолити министра правде, да у будуће за све адвокате у Аустрији облигатно уведе само титулу „адвокат“ или „Recht-sanwalt“.

*

Друштво адвоката-бранилаца

— Пештански адвокати за кривице имали су недавно у локалу пештанске адвокатске коморе састанак под председништвом *д-р Томе Вилионтаји*. Циљ је те конференције био оснивање друштва адвоката-бранилаца. Циљ би друштву био штићење слободне одбране

Авокатска обавеза на лични претанак на рочиште — Бечки адвокат *Финклер* био је недавно тумачен за нападну ште, што није 30 августа пр. год. као што се своме књијенту Ф. В. обвезао, личио преста-вио првогешеном суду у Сали-бургу на рочиште по спору ме-дова књијента за суму од 1314 круна. У месту да оне у Сали-бургу, као што се обвезао, он је телеграфским путем замолио суд, да рочиште одложи, јер је “неретним случајем” про-ста путно воз. Сметња та постоја-ла је у истини, јер је адвокат преу подзава воза, приметио да нема при себи потребан новак за пут. Првогешени суд у Сали-бургу одбио је његов теле-графски захтев за одлагање ро-чишта, и одмах је одредио дру-

кама моралне интересе, као и даље научно обрадовање. По-сте говора још неких конфе-ренција је изабрала одбор за конституисање друштва и из-бора у-р-Шума Вишонтан. рату статуа. Председник је од-не буге држао ове одлуке има се казнити новчано. Међу тим утврдио се, да се многи адво-кати нису на њу обзирали. Због-тога је донета на збору адво-катских приправника резолуци-ја, после говора изасланика ко-морс, којом се тражи да се за-коном регулише обиматоран недељни одмор за чиновнике адвокатских канцеларија. А дво-катски приправници имају сва-ки случај непотпувања те од-лука достављати своме удру-жењу, које ће од адвокатске коморе тражити, да казни до-личне своје чланове.

Недељни одмор у адвокат-ским канцеларијама — Бечки адвокатски приправници и пи-сари држали су ту скоро збор, бече адвокатске коморе *Ф-Ф-Офнер* и *Ф-Ф-Харнер*, а на коме се имаго решити питање о не-дељном одмору у адвокатским

Аустријско криминалистичко удружење — Ових дана у двор-ници бечекол унверзитета др-жан је скуп на коме је основано аустријско криминалистичко у-дружење. За председника је изабран проф. у-р *Ханс Лрос*, познати професор кривичног права на прашком унверзи-лету.

II. контрос бугарских прав-ника — Савез бугарских прав-ника ради на припремање за други контрос бугарских прав-ника, који ће се овог лета др-жати у Софији. За сада су одре-ђене ове теме за које су се ре-ференти требали да јаве до 1 августа о. г.:

1. Гаранције, које су потреб-не за добро правосудје у нас (Бугарској);
2. Настајна права женаина;
3. Начин за заштити јавних права и уређење администра-тивност правосудја;
4. Лична и имовинска права женаина.

и њихове моралне интересе, као и даље научно обрадовање. По-сте говора још неких конфе-ренција је изабрала одбор за конституисање друштва и из-бора у-р-Шума Вишонтан. рату статуа. Председник је од-

гог адвоката, да заступа тужилоца, чија је тужба на крају крајева одбачена. Тужилац Ф. В. коме је адвокат доцније показао пуномоћство, пропустио је доцније и рок за жалбу те је за изгубљену своју парницу учинио напослетку одговорним самога адвоката, тражећи од њега — тужбом — да му накнади 7314 круна. Првостепени (земалски) суд одбио је тужбу са разлога, да тужилац није претрпео никакву штету, што адвокат није лично предстао на рочишту, ма да се на то обвезао. Виши суд, коме се тужилац жалио против те одлуке потврдио је одлуку првога суда, и ако налази да се д-р Финклер огрешио, што није учинио обавезу да лично на рочишту интерпелише. Али адвокат поред свега тога није дужан да даје какву накнаду, јер од његовог непрестанка на рочишту није било штете за тужилоца, пошто га је други — судом одређени — адвокат заступао.

*

Адвокати - браниоци у Русији — У француском часопису „La Grande Revue“ написао је један руски адвокат *Леонов* занимљив чланак о *криминалним адвокатима у Русији*, у коме се износе важније ствари са конференције, коју је његов колега *Сергије Андрејевски*, члан адвокатског друштва у Петрограду држао на годишњој скупуштини тога друштва. Андрејевски је у тој конференцији расправљао о судском говорништву нарочито о оном у криминалним аферама, па пошто је истакао карактеристичне црте тога говорништва

у Русији упоређује форум руски са форумом француским.

Криминални адвокати врше једно звање, које без сумње, њима прибавља популарност; али сама природа тога звања излаже их фаталности, на име да усвоје театралне инстинкте и позе. Ко томе попусти брзо падне у вулгарност и баналност, па отуда излази да његови говори имају нешто извештаченог у себи, што слаби ефекат и слушаоце растера. Руски су адвокати у опште, далеко од те мане а то ради душевног стања у коме се налази и руски народ, а такође и судије и поротници пред којима се налази злочинац. Кривац се у Русији назива „несретник“: народ у њега вазда гледа са неким саучешћем и вазда га оправдава. Тешко је наћи у којој другој земљи тако хуманитаран суд, тако близак животу, тако дубок што се тиче злочинчеве психологије, као што је то руски суд. То потпуно одговара ономе, што налазимо у књижевности.

У том погледу Андрејевски овако вели: „Поставши судским говорником, дошавши у додир у нашим поротним судовима са драмама реалнога живота, осетио сам, да и поротници и ја схваћамо све те драме онако, како их схвата наша књижевност. С тога одлучих, да говорим поротницима баш онако, како наши књижевници говоре публици, те сам нашао, да се дубока, искрена и истинита средства наше књижевности могу и морају пренети у судски форум.“

Пошто је главни основ криминалне одбране измирење прав-

де са душом злочинца, јасно је, да књижевност са великим открићима, која је учинила на пољу људскога духа, мора постати главним помагачем адвоката - бранилаца. У опште цела књижевност више је допринела да ублажи мишљење о злочинцима него што је то учинио рад и најчувенијих филантропа. Ови нису учинили ништа друго, до једино што ублажише оштрину казне; учинили су, да се укину телесне казне, те да се побољшају казнени системи. Књижевност је дејствовала много радикалније измиривши друштво са злочинцем. Неко ће можда пребацити, да књижевник са свим слободно ствара на темељу властите фантазије, док је адвокат везан за чињенице реалнога живота; али се не сме заборавити, да се права уметничка књижевност, ма какву улогу да у њој има фантазија, оснива на истинитој и дубокој реалности живота.

Па ипак, мора се признати, да међу криминалним адвокатима мало има људи снажна и оригинална талента. Што они ипак имају успеха, да подигну ларму и стеку глас, често већи од гласа књижевника, има се искључиво приписати великој супериорности, коју човек од речи има над човеком од пера: први има своје слушаоце и овима се он обраћа живим гласом свога говора. На тај начин ефекат његова напора бива устојичен с обзиром на публику. И врло плитка мисао, најбављивији аргуменат усмено изражен пред аудиторијумом одмах изазива ефекат далеко већи него ли и најгенијалнији

афоризам, што га какав књижевник напише. У томе и лежи тајна успеха једнога адвоката.

Андрејевски даље вели: „Говорећи пред судом, нарочито на тежим претресима, увек сам осећао, да сам се пре свега морао борити против неверовања у све оно што сам говорио: морао сам на неки начин уверити судије и самим гласом мога говора, да нисам намеран да их преварим, него на против, да желим да им помогнем у њиховом раду. Моји слушаоци брзо су се осећали слободни од сваке извештачке хипнозе и од тога тренутка ни једна моја реч није пала узалуд! Ја сам се свим силама трудио да задобијем и сачувам њихово поверење. На публику, пак, никад нисам ни мислио.“

Говорећи за тим о француским криминалним адвокатима Андрејевски вели: француски суд, који је дао толико сјајних и славних говорника, кад би се једном ставио пред руски суд *савести* показао би се да је — застарео. У француском форуму влада још и данас деklamаторни, еmfатични и извештачен говор, у коме се осећа неки специфични професионални мирис, као у каквој апотеци. Према великој историској традицији карактеристика француских адвоката и данас је још еmfаза, занос.

Још нешто опазио је Андрејевски у погледу положаја француског адвоката према публици. Прво, ни један адвокат није изложен укуру публике, ма каква била ствар, коју је узео да брани. Друго, док се публика смеје, кад окривљени у своју

одбрану избаци каку лаж, ако адвокат устане да брани ту лаж, публика се ни најмање не скандализира. На пример: у познатој парници г-ђе Умбертовице када се та највећа варалица заклињала да Крафордови у истини постоје, публика је прснула у смеј; али кад је устао њен адвокат Лабори те с патосом подвикнуо: „Ја ћу то и доказати!“ сви умукнуше, и ако су сви добро знали, колико је та тврдња вредила. Све се то тумачи на овај начин: у Француској народ у адвокату поштује његово звање као социјалну установу; његова се реч не сме вређати; она представља, тако рећи његово јавно право. Друкчије је то у Русији, где суд има судити по савести па и одбрана мора савесна бити.

*

† **Антон Менгер** — Чудњак и у животу и у науци, особенак, каквога је ретко наћи, *Антон Менгер*, професор права на бечком Универзитету умро је пре кратког времена, напустивши пре смрти катедру на коју је дошао још у младим годинама. На Универзитету предавао је у почетку грађански поступак из које је дисциплине написао неколико општоумних монографија. Али ван катедре, он је неуморно радио. Године 1886 појавио се први плод његових студија: „*Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag*“. У томе је делу Менгер изнео један од постулата модерног социјализма, право на износ рада. Оно садржи интересантан одломак историје развитка социјалних доктрина, дело, које читаоца изненађује не само масом ма-

теријала већ и живом, оштром полемиком противу генерала, који командују данашњим политичким социјализмом. Са тим делом, јавио се Менгер као социјалиста. Менгер вели, да је најважнији задатак правне философије нашега времена — правна прерада социјализма. Јер право његово решење знатно ће припомоћи, да се неизбежна промена нашега правног поретка изврши путем мирних реформама. Менгерово дело, које поменусмо, само је фрагмент једног већег дела у коме је социјализам представљен као правни систем. То дело, сума његовог духа и живота, јавило се тек после две деценије и то у оно доба, када се Менгер са свим повукао са катедре у тешину своје ретке и богате библиотеке.

„*Neue Sittenlehre*“ тако носи наслов његово мајсторско дело у коме је конструкција нове правне науке. У том се делу излаже наука о Држави у будућности. Сем њега написао је Менгер и „*Грађанско право и пролетаријат*“ (*Das bürgerliche Recht und die besitzlosen Volksklassen*).

*

Једно предавање професора Листа — Познати проф. *Фрања Лист* држао је ту скоро у бечком јуристичком друштву предавање: „Компарација права и право право“. — „Деветнаести век“, рекао је он, представља периоду анализе, периоду испитивања индивидуе у критици и систематици. Са двадесетим веком осећамо нову тежњу: да из анализе пређемо на синтезу, тежњу за новом

прерадом и субјективним преображајем материје, за новим погледом на свет, тежњу за једним монистичким сазнањем прилика и одношаја. Та тежња осећа се и у правној науци, тежња, да се поред оног *права*, које *јесте* које *важи*, нађе *право*, које *треба да буде*, које *треба да важи*, једном речи тачно *право право*. Чим је тај проблем постављен, долази питање: како ћемо наћи праву критику и које је мерило, по коме ћемо нетачно, неправо право да разликујемо од правог права?

Типични су радови *Штамлерови* за то буђење појма о праву у наше дане. Њему није било доста, као *Карлу Марксу* да испитује струје економног и друштвеног живота у њиховој природној каузалној вези, да испитује њихову генезу и развитак. Штамлер се у главном ослања на Кантове социјалне идејале: на *заједницу људи, који хоће да су слободни*. У том схватању крије се дуализам посматрања стварности и посматрања вредности, генетично и нормативно посматрање, дилема између каузалног и теолошког посматрања, супротност између природне науке и науке која има циљ пред очима, између онога *што јесте* и онога, *што треба да буде* (*Seiende* и *Seinsollende*).

Постојао је нарочити разлог, који ме је довео на ову тему. У немачком царству не давно је образована једна комисија за реформу немачког казненог законика, у циљу прикупљања материјала на основу кога би се израдио нов пројекат закона. Задатак је те комисије да

сав постојећи казнено-правни материјал културних земаља компаративно прикупи и на основу те правне компарације треба да потеку предлози за измене у казненом законнику немачке царевине, који данас важи.

Том приликом истакнуто је питање: где је мост од права које постоји до онога, које треба да буде? Одговор на то питање налазимо у: *појму развитка*. Оно што треба да буде налази се тек у повоју у ономе што јесте.

Приоритет за схватање и извођење појма развитка не налазимо у природној науци, већ у философији. *Хердер* и *Хегел* почели су с њим, *Савини* га је на историску правну подлогу изводио, а и напредци науке о језику, науке о вери и националне економије почивају на њему. *Дарвин* је тај појам у нарочитом облику применио на друштвену науку. Борбом за опстанак развија се човечји живот у заједници у све више потпуније организације.

Социјолошко посматрање показује нам, да је целокупно људско друштво из низине у којој је у почетку било, ишло све на више, да ми свуда можемо налазити типичне *степене развитка* било од појединачности ка друштвеном животу, било од колективистичког ка индивидуалистичком стању, било од трампа, па ка новцу и кредиту, било у развоју брака, својине, кривичног права или грађанског поступка; свугде се јасно истичу поједини степени развитка.

Према томе: *право право може само тако бити, ако се*

оно тачно поклана са тенденцијом развитака. Ако би неко законодавство са тенденцијом развитака стајало у контроверзи, један такав закон силом факата и природним развитаком било пре или после морао би бити одбачен.

Према томе и политика је права, тачна она, која се држи тенденције развитака, која гледа да ток развитака по могућству тече мирно и глатко, која спречава да један покрет не застане, као и да се у скоковима не развија. Нетачна, неправна је политика сваке реакционарне странке, која би хтела развитака да задржи, или да га врне натраг. Морамо рећи, да има две партијске групе које имају свога оправдања: *напредне странке*, које теже напретку и развитака хоће да убрзају а на другој страни *консервативне странке*, које теже, да развитака што дуже отегну.

Социјални идеал *Штамлеров*: заједница оних, који хоће да су слободни стоји данас у супротности са огорченом утакмицом држава, борбом великих сила за светску пијацу. Према томе на супрот Штамлеру главни правац за једног политичара јесте, да своју државу учини јаком за борбу. Али ван тога у далекој будућности видимо заједницу међународног права над свима државама, као вишу организацију, која ће се из ниже природно развити. И онда Штамлерова мисао неће бити само мерило, већ можда и циљ развитака у далекој будућности, развитака, кога не познајемо, али коме гредимо, циљ, који се смемо надати да доспемо: *заједница људи, који*

хоће да су слободни — *Germanenschaft der freiwollenden Menschen*“.

*

Промоција — Ономад је у Загребу на тамошњем свеучилишту промовисан за доктора права млади Србин *Никола Буришић*, из Руме.

*

„Појединац и његов адвокат“ — У бечком друштву адвокатских приправника (*Kopizipientenverein*) држао је недавно *д-р Ј. Јерузајем*, адвокат, предавање о *Појединцу и његовом адвокату*. Предавач је отпочео своје предавање с подлогајем индивидуе у природи па прешао на његово положај у данашњем државном организованом друштву. У природи индивидуа не познаје никакав други циљ до одржање своје врсте. У давнини једино су су Грци дошли до потпуног и хармоничног образовања индивидуалности, захваљујући с једне стране економном систему, који је почивао на раду робова, а с друге стране захваљујући слабости државе и осталих друштвених организација, нарочито захваљујући својој у истини индивидуалној религији. Средњи век на против представљао је потпуно ништење индивидуалности, појединца. Црква, држава, staleжи били су тако силни, да су они појединцима прописивали и регулисали сваку функцију, одричући му свако слободно учешће у рад. У ренесанси враћамо се у неколико опет стању, које је некад било код Грка. Епоха препорођаја дала је више ме-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ста праву појединаца у држави и према држави и њеним органима. Француска револуција, помогла му је привремено до потпуне победе, али њен утицај дејствовао је и даље у јачању појединца у његовом положају у држави и према држави. Све велике духовне струје новијега времена, класични и романтични правац као и модерни, сви су они тежили ослобођењу појединца од притиска друштвених, нарочито државних установа. *Непрекидну борбу појединца с државом представља право.* Већ по својој појму оно је принудном силом извршена веза појединца, а ова је веза опет у корист туђих интереса. Борба појединца нарочито је тада тешка, ако се туђи интереси јаве као државни интереси. *За заштиту интереса појединца,* који у заједници и целини представљају народне интересе, *јавља се у борби — адвокат.* У раду као онај, који помаже слабог појединца против свемоћне државе и бирократије, као борац за тачно, право и социјално корисно право против застарелог и народу непријатељског права лежи виши задатак адвокатури.

*

Угарски министар правде — адвокатској комори — Угарски министар правде *Геза Полоњи* упутио је одмах пошто је постао министар писмо којим јавља, да напушта адвокатуру и овлашћује члана адвокатске коморе *д-р Дезидера Полоњија* (његовог сина) да прими послове његове канцеларије. Па онда наставља: „Слободан сам, прелазећи преко осталих фор-

малности, и приликом опроштаја са мојим друговима, да изјавим још и ово: За све моје успехе на друштвеном пољу и у јавној каријери имам да захвалим једино моме раду у *адвокатској каријери.* У моме имању, којим сам себи осигурао скроман опстанак, не налази се ни једна кршена пара, која би била стечена наследством, било трговином или протекцијом. Што ја имам у моралном и материјалном капиталу искључиво је награда мога рада као адвоката и ја се тиме поносим. За неколико још месеца па ће се навршити 35 година, како сам први пут постао адвокат. Ја се искрено радујем што су те године крунисане одликовањем Њ. В. Краља која част припада и целом адвокатском реду. Ја не знам колико ћу на овоме положају остати, али будите уверени, да ћу с поштовањем и захвалношћу водити рачуна о адвокатском раду и да своје дужности нећу заборавити.“

*

Једно предавање из ауторског права — Доњо-аустријско удружење адвокатских приправника држало је ту скоро свој месечни састанак на коме је судски секретар *д-р Ернст Бетелхајм* читао своје предавање о „Дневним питањима из ауторског права“. Прво је направљено питање, да ли и *грађевине* треба ставити под заштиту ауторског права. Архитектонски објекти по његовом мишљењу не могу се заштитити. Нови немачки пројект ауторског закона даје и неким објектима грађевинским за-

штиту, разуме се, у колико би они били чисто уметнички. Међутим је предавач томе противан. У даљем току свога предавања д-р Бетелхајм осврнуо се и на *Право на сопствену слику*. По њему слике ваља заштити у толико у колико оне долазе у употребу и у колико се може констатовати, да је с употребом извесне слике погажено дужно поштовање, нанесена увреда или извршена недопуштена индискреција. Па како прописи из кривичног закона о повреди части нису по некад довољни, он препоручује јачу заштиту сопствене слике. — На крају свога предавања д-р Бетелхајм расправљао је и питање о *егzekуцији о ауторском праву*. По њему *забрана* публикације неког објекта којим се враћа извесно право једног аутора треба да дође по публикацији а никако пре ње.

*

Шести међународни криминално - антрополошки конгрес — 15 априла о. г. отворен је у *Турину* шести међународни криминално - антрополошки конгрес, који је био спојен с 25-годишњим професорским јубилејом познатог научника *Чезара Ломброзо*, проф. судске медицине и психијатрије на Туринском универзитету. На овај конгрес Србија је послала два изасланика: *д-р Миленка Веснића*, посланика у Паризу и *д-р Божу Марковића*, ванред. професора београдског универзитета.

*

Наплата менице у међународном поштанском саобраћају — Аустријско министарство тр-

говине ставило је у задатак својим делегатима на овогодишњем међународном поштанском конгресу у *Риму* да предложе *наплату меница у међународном поштанском саобраћају*, па по томе и презентацију траге од стране поште. У Аустрији ће се на првој идучој сесији царевинског већа изнети предлог о презентацији и наплати менице преко поште, разуме се у оквиру монархије.

*

Војни судови у Француској — У Француској се спремају да војне судове за време мира укину и суђење војних дела предаду грађанским судовима. *Камило Пелтан*, бив. министар морине написао је ту скоро општу расправу о пресудама француских војних и моринских судова. „Не знам“, вели он, „како та ствар стоји ван Француске, али пресуде француских војних судова не представљају никакву — правду. Оне се могу поделити у две групе: оне, које се у напред доносе, пре но што се испита само дело, и такве, код којих случај игра главну улогу и које не представљају ништа друго него добитак или губитак на — коцки!“

*

Нови председник краљевске курије у Пешти — За председника Касационог Суда у Пешти ових је дана постављен један од најбољих мађарских правника *Адолф Обершал*. За дуге своје каријере он је био не само практичан судија већ и чувен као теоретичар и правни научник. Он се сматра као

највећи капацитет у кривичном и приватном праву. Њему је сад 67 год. а почео је каријеру 1862 као адвокат. Али је у брзо напустио праксу и већ је 1872 год. био постављен за апелационог а 1885 за касационог судију. Последње године провео је као други председник курије и ево сада да буде постављен за првог председника. Близу је 30 година члан сталне комисије за припрему закон-

ских пројеката и израду општег грађанског закона.

*

Реформа закона о адвокатима у Угарској — Нови министар правде у Угарској изјавио је депутацији пештанске адвокатске коморе, која је дошла да га поздрави, да ће у скоро приступити реформи закона о адвокатима и то у споразуму с комором.

БИБЛИОГРАФИЈА

Berolzheimer, F. *System der Rechts — u. Wirtschaftsphilosophie.* 3. Bd.: Philosophie des Staates samt den Grundzügen der Politik. München, Beck. M. 11·50.

Leonard, R. *Stimmen des Auslands über die Zukunft der Rechtswissenschaft.* Breslau, Marcus. M. 3.

Gössler, W. *Zur Lehre von der Datierung des eigenhändigen Testaments.* Stuttgart 1905, Kohlhammer. M. 1.

Zeerleder, G. *Englisches Grundbuchrecht.* Inaug.-Dissertation. Bern, M. 2·50.

Kaufmann, E. *Handelsrechtliche Rechtsprechung.* Hannover, Helwing. M. 5.

Mack, J. *Kritik der Freiheitstheorien.* Eine Abhandlung über das Problem der Willensfreiheit. Leipzig, Barth. M. 4·50.

Mayer, O. *Le droit administratif allemand.* Paris, Giard & Brière. Fr. 9.

Nys, E. *Le droit international.* Les principes, les théories, les faits. T. 3. 1-re p. Paris, Fontemoing. Fr. 5.

Pabst, M. *Grundriss des Handelsrechts.* Berlin, Neymann. M. 4.

Weiss, B. *Der Deutsche Reichstag und seine Geschäftsordnung.* Berlin, Neymann. M. 2.

Reiner, L. St. *Wahlreformstudien*. Wien, Deuticke. M. 1.

Hegler, A. *Prinzipien des internationalen Strafrechts*. Breslau, Schletter. M. 5·20.

Гојко Павловић *Кривично Право* (општи део) по Н. Д. Сергејевском. Београд, 1906. Прештампано из „Бранича“.

У Р Е Д Н И К

ДОБРА С. ПЕТКОВИЋ,

АДВОКАТ

Штампарија „Доситије Обрадовић“ — Београд.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ЦЕНА ЛИСТУ

Годишњи улог за редовне чланове „Удружења јавних правозаступника“ стаје 24 дин. годишње и они добијају лист бесплатно.

ЗА ОСТАЛЕ ЦЕНА ЈЕ:

За Србију:
на годину 12 динара.

Ван Србије:
на годину 12 фр. или круна.

Поједини бројеви стају 1 динар.

Уредништво скреће пажњу читаоцима „Бранича“ да располаже извесним бројем комплета из ранијих година и да ће их продавати по цену од 6 дин.

Управа адвокатског удружења скреће пажњу писцима, да оригиналне радове хоборише од штампаног табака од 40—60 дин., а преводе од 20—40 динара.

Рукописе ваља слати уреднику, Книг. Љубице ул. бр. 11.
Претплату и рекламације, које се тичу администрације листа, ваља упућивати г. Милану Лазаревићу, адв. олд. благајнику и члану управе удружења.

Администрација се налази у Јакшићевој ул. бр. 11.

УРЕДНИШТВО.